

מדשן ביתך

גליון
מס' 507

פנינים ורעיונות נפלאים לפרשת השבוע
מאוצרו של הרב יוסף זריצקי שליט"א

ויקהל
תשפ"ה

רב. ומשה רבנו ידע, שכל אסיפה שיהיו בה ערב רב אינה טובה, לכן רש"י מדגיש "על פי דיבורו", שדברי משה הם יהיו המאחד, ומכוח ועל פיהם התאספו כאיש אחד כל היראים לדבר ה', כדי להתאחד ולדבוק "בדיבורו של משה", ורק ע"י אסיפה שכזו, עלה בידם להיפרד ולפרוש מהערב רב.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (ל"ה - א)

כתב "בעל הטורים", הפרשה הקודמת מסתיימת בקירון עור פניו של משה, ומתחילה ב"ויקהל" - פרשה של שבת. לומר לך, שאינו דומה קירון פנים של שבת, לקירון פנים של חול. וכן מובא בירושלמי (הובא בתוס' ב"ק ל"ז. ד"ה הרי), ששור שהוא מועד ליום חול, לא מועד לשבת הוא משום שהשור לא מכיר את בגדי השבת.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (ל"ה - א)

"אמר הקדוש ברוך הוא: עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניכם רבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת" [ילקוט שמעוני ויקהל ת"ח]. יש להבין מפני מה נאמרה הלכה זו דוקא לידורות הבאים, ולא אף לדור המדבר?

פירש זאת רבי יעקב שאול מאיזמיר ("קול יעקב" [איזמיר תקט"ז] ליקוטים ק"ה - ב) על פי המובא בטור [או"ח ר"צ] בשם המדרש: "אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא: 'רבנו של עולם, כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי?' אמר לה: 'יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו, שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בך'".

מדברי המדרש משמע שהמנהג להתקהל וללמוד ביום השבת נוגע רק לתקופה שלאחר כניסת ישראל לארץ, שבה בימות החול היו ישראל טרודים בפרנסתם ורק ביום השבת היו פנויים ללימוד תורה. אך במשך התקופה ששהו במדבר, כיון שניזונו מהמן ומהבאר היה ביכולתם ללמוד אף במהלך ימות השבוע, ולפיכך נאמרה הלכה זו רק לידורות הבאים.

בכך נוכל להבין את נוסח פיוט דיינו הנאמר בסדר הגדה של פסח: "אילו האכילנו את המן ולא נתן לנו את השבת - דיינו". כלומר, אילו היינו מתפרנסים מהמן בלבד, אזי לא היינו צריכים את השבת שבה נוכל ללמוד תורה, שכן לאוכלי המן היה זמן ללמוד אף במשך ימות השבוע.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם" (ל"ה - א)

בפסוק הבא כתוב "ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה". כתב בספר "שארית יעקב", הגמ' בשבת (ק"ה:) אומרת, כל המשמר שבת כהלכתה, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. ולכן אחרי מעשה העגל, הקהיל אותם משה ואמר להם, אע"פ שחטאתם, עבדתם עבודה זרה, יש לכם תשובה, תשמרו את השבת כהלכתה, ויופּר לכם.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (ל"ה - א)

מדוע משה היה צריך להקהיל את עם ישראל? מבאר רבי יעקב קמיונצקי, מצינו שכשניתנה התורה לישראל, היו מאוחדים כאיש אחד בלב אחד כמו שכתוב "ויחן שם ישראל נגד ההר" ודרשו חז"ל - כאיש אחד בלב אחד. אח"כ כשחטאו בחטא העגל, התפרדה החבילה והיו חלוקים ומפולגים. ובירושלמי [סנהדרין פ"י ה"ב] כתוב, שלכל שבט היה עגל משלו. - כי לא באו לכלל הסכמה במי לבחור, והתחלקו לקבוצות. וכן בבבלי מצינו רמז לזה, שהגמ' בסנהדרין [ס"ג:] אומרת, כי איזו לאלוהיות הרבה. ועכשיו, כשבא משה לצוות על המשכן, תחילת עבודתו היתה לאחד את אותו פירוד, להקהיל את העם, לאחד אותו למטרה אחת - להחזיר אותו שוב לעם הניצב כאיש אחד בלב אחד. ובפרט שמצינו שבית המקדש נחרב בגלל שנאת חנם, בגלל פירוד ומחלוקת. ולכן כשבאו להקים את המשכן, היה תנאי ראשון, "ויקהל", קהילה אחת, כדי שיחזרו למצבם שבו היו במעמד הר סיני.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (ל"ה - א)

"ויקהל משה" - למחרת יום הכיפורים. [רש"י]

על דרך הדרוש, כרגיל, ביום הכיפורים כל היהודים מתכנסים יחד, כל אחד מפייס את חבירו, וכולם מבטיחים שבשנה הקרובה יחיו בשלום ושלווה, אהבה ואחדות. אבל כל זה אינו נמשך אלא עד מוצאי יום כיפור, לכן "ויקהל משה" - למחרת יום כיפור, משה רבנו דרש מהם, שלא רק ביום כיפור יהיו באחדות, אלא גם למחרת ולאחריו.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (ל"ה - א)

"ויקהל משה" - למחרת יום הכיפורים. [רש"י]

בפרשת יתרו על הפסוק [שמות י"ח - י"ג] "ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם", אמר רש"י ממחרת יום הכיפורים. אומר ה"בלי יקר", שני הדברים, עריכת המשפט בין אדם לחבירו, וקבלת הנדבות למשכן נעשו באותו יום. וזה משום שמושה רבנו רצה להבטיח שבכסף וזהב שנועדו להקמת המשכן, לא יהיה שמץ של גזל, שלא יהיה מצב שאדם תורם שאינו שלו. לכן הכריז בהתחלה "מי בעל דברים יגש אלי", קודם יבואו לפניו כל התביעות שבין אדם לחבירו, ורק אח"כ יתחילו לאסוף את התרומות להקמת המשכן.

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" (ל"ה - א)

והוא לשון "הפעיל", שאינו אוסף אנשים בידיים אלא הן נאספים על פי דיבורו. [רש"י]

שואל האדמו"ר מסאטמר, מהיכי תיתי לומר שמושה רבנו אסף בידיים, ברור שכל איסוף אנשים פירושו ע"י דיבור? ומתיר, כל מטרת ההתקהלות שעשה כאן משה רבנו זה היה לאחר חטא העגל, ומשה רבנו רצה להפרידם מהערב

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם" (ל"ה - א)

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש וכו' לה' " (ל"ה - ב)
שואלים המפרשים, מדוע דווקא כאן הקהיל משה את כולם, מה המיוחד במצוה זו יותר משאר מצוות שבהן לא הקהיל את העם?
א. האלשיך מתרץ, כיוון שהמשכן בא לכפר על מעשה העגל, והואיל ומעשה העגל היה ב"הקהל", לכן גם כאן היה צריך "הקהל" כדי לכפר עליו.

ב. ה"אור החיים" מתרץ, ויקהל' כאן נועד כדי להרגיע את האנשים. כיון שראו שקרן עור פני משה, הם נבהלו ופחדו ממנו, לכן הקהיל אותם משה להראות להם שהוא נשאר בשר ודם.

ג. בספר "בית אהרן" מתרץ, קיומו של עם ישראל תלוי באחדות, אחדות בינינו לבורא ואחדות בינינו לבין עצמינו. הגמ' ביבמות [ס"א]. אומרת, אתם קרויים אדם ולא אומות העולם קרויים אדם. מדוע הגויים לא נחשבים אדם? כי המילה "אדם" היא מילה הקיימת רק בפועל יחיד, ואין בו פועל ברבים, מה שאין כן בשאר המילים הנרדפות, כגון איש - אנשים, גבר - גברים, אנוש - אנשים, אבל אדם אין בו אפשרות של רבים, ולכן, רק ישראל קרויים אדם, ואין אומות העולם קרויים אדם, א"כ אחרי מותן תורה ישראל מאוחדים נקראים אדם.

ולפי"ז אפשר לבאר, שתי מצוות אלו מצוות הקמת המשכן ומצוות השבת, גורמות לאחדות, שהרי ממתני שנבנה המשכן נאסרו הבמות, שלא יהיה כל אחד מישראל בונה במה לעצמו, רק מקום אחד הותר, והוא מתרומת כל ישראל. כמו כן, הברית התיכון מברית מן הקצה אל הקצה "והיה המשכן אחד". ועוד, הכרובים פניהם איש אל אחיו סוככים בכנפיהם למעלה, להראות את האחדות בין איש לרעהו, ובין ישראל לה' יתברך. וכן השבת, כי בכל השבוע כל אחד מחזיק רשות לעצמו, אך בשבת עושים עירובי חצרות ושיתופי מבואות, ואם אחד חלק לעצמו ולא רצה להשתתף, נאסרו כולם. כמו כן, בשבת מרומזים שני סוגי האחדות, שהרי שבת הוא זכר למעשה בראשית, וזה מרמז על הקשר עם הקב"ה, שאנחנו מעידים שברא את העולם ומנהיגו. ומצד שני, שבת היא זכר ליציאת מצרים, וזה מרמז על הקשר בין אדם לחבירו "למען ינוח עבדך ואמתך וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים". ולכן כשרצה משה רבינו לתקן את אחדות העם אחרי סליחתו של הקב"ה ביום הכיפורים, ציווה אותם על השבת והמשכן, שכל פרטי דיניהם מורים על אחדות.

ד. רבי יהודה צדקה מתרץ, משה רבנו בא לצוות כאן על מצוות שבת, כדי להורות שעיקר השבת ניתנה לישראל לא לשם אכילה ושתייה, אלא כדי שייאספו קהילות קהילות לשמוע דברי תורה ודרשות בהלכה ובמוסר מפי הרב, כדי להשמיענו זאת, אמר משה את מצוות השבת ב"הקהל".

"ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר ציוה ה' לעשות אותם" (ל"ה - א)

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש וכו' לה' " (ל"ה - ב)
יש לדייק למה כתבה התורה "לעשות אותם", היה ראוי לכתוב רק 'לאמר אותם' וכמו שכתב [ל"ה - ד-ה] מיד אחר כך - "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו

מאתכם תרומה", ואם כן היה ראוי לכתוב בשני העניינים 'לאמר' או לכתוב בשניהם 'לעשות'?

מבאר האדמו"ר רבי שמואל פרענקל זצ"ל אב"ד דאראג בספרו "אמרי שפר", דרשו חז"ל [ראה מנחות ק"י]. "זאת התורה לעולה וגו' - דכל העוסק בפרשת חטאת ואשם - כאילו הקריב חטאת ואשם, אמנם זה הוא רק כשאנחנו בגלות בעוה"ר ואין לנו בית המקדש ואי אפשר לנו בשום אופן להקריב קרבנות כראוי בפועל ממש, על כן אנו יוצאים ע"י אמירת פרשת עולה - כאילו הקריב עולה בפועל, אבל אותם המצוות שאפשר לנו לקיימם בפועל גם עתה, באלו אין מועיל אמירת הפרשה של המצוה שיהיה נחשב בזה כאילו קיים המצוה בפועל, רק צריך לקיים המצוה בפועל.

והנה, מצוות הפרשת תרומה לנדבת המשכן אי אפשר לקיים עתה בגלות, שאין לנו בעוה"ר לא מקדש ולא משכן, על כן נחשב לנו על ידי אמירת פרשת "קחו מאתכם תרומה" - כאילו הפרשנו עתה תרומה לנדבת המשכן. על כן כתבה התורה הקדושה "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר", באמירת הפרשה - בזה "קחו מאתכם תרומה" - פירוש: שיהיה נחשב לכם בזה כאילו תיקחו מאתכם תרומה בפועל, וכמו שאמרו חז"ל על "זאת התורה לעולה", והיינו בזמן הזה שאי אפשר לקיים באופן אחר.

אמנם, שמירת שבת קודש שאפשר לקיים גם בזמן הזה, על כן צריך לשמור את השבת בפועל ממש ואינו יוצא באמירת פרשת שבת - כאילו קיים שבת, רק צריך לקיים שבת ממש. ועל כן כתבה תורתנו הקדושה "אשר צוה ה' לעשות אותם וגו' וביום השביעי וגו' שבתון, ולא כתוב 'לאמר' - כי בשבת אינו יוצא באמירה של פרשת שבת לבד, רק צריך לעשות בפועל ממש.

דבר זה מרומז גם כן בפרשת כי תשא [ל"א - ט"ז] "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות", והיינו כמו שכתבנו בקיום שבת בפועל, גם "לדורותם ברית עולם", אף על פי שהרבה מצוות אינם נוהגות בזמן הזה ויוצאין באמירת הפרשה של המצוה - כאילו קיים המצוה, וכמו שאמרו בקרבנות, אבל שבת קביעא וקיימא לדורות עולם, כי רק אותם המצוות שאי אפשר בשום פנים לקיים אותם עכשיו בפועל - באלו נחשב לנו האמירה תשלומי המצוה, מה שאין כן שבת קודש אפשר לקיים גם עכשיו בפועל ממש, על כן כתבה התורה הקדושה "לעשות את השבת לדורותם", ודו"ק.

עוד יש מתרצים, שבת היא מצווה תמידית, משא"כ מצוות נדבת המשכן ועשייתו, לא היו אלא לשעתן, ואח"כ לא נשאר לנו אלא מצוות הלימוד והאמירה, לכן נאמר שם "לאמר".

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש וכו' לה' " (ל"ה - ב)
בקונטרס **"שביבי לב"** [מופיע בסוף הספר "לב אליהו"] כותב רבי שלום שבדרון זצ"ל, רבי אליהו לאפיאן היה מדרבן אנשים לעשות תענית דיבור בשבת, ומדוע? כי מה עשה הקב"ה בכל ששת ימי בראשית שמהם הוא שבת בשבת? הרי הוא ברא את עולמו ע"י אמירה, וא"כ נמצא שהשבתה בשבת היתה שביתה מדיבור, ולכן עלינו ללכת בדרכיו ולגזור עלינו תענית דיבור בשבת.

בספר **"ציצים ופרחים"** לרבי יעקב בנו של ה"בן איש חי" מביא לכך סימוכין. כתוב בפסוק **"וביום השביעי יהיה לכם קדש"**, "לכם" בגימטריה תשעים, כמניין "הפה", לרמז, כי ביום השבת יהיה הפה קדוש, מכאן שצריך לעשות תענית

דיבור מדברים בטלים בשבת. כמו שדורשת הגמ' במסכת שבת [ק"ג]. על הפסוק [ישעיהו נ"ח - י"ג] "ודבר דבר", שלא יהא דיבורך בשבת כדיבורך בחול. ובירושלמי מובא [מובא שם בתוס' ד"ה שלא], "בטורח התירו לומר 'שלום' בשבת.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש וכו' לה' " (ל"ה - ב)
ששת ימים - הקדים להם אזהרת שבת לציווי המשכן, לומר שאינה דוחה את השבת. [רש"י]

שואל ה"חתם סופר", מדוע בפרשתנו שמושה רבנו בא לצוות על מלאכת המשכן, הקדים את אזהרת חילול שבת, ורק אח"כ ציווה אותם על מלאכת המשכן. אבל כשמושה רבנו הצטווה ע"י הקב"ה, ציווה אותו הקב"ה קודם על מלאכת המשכן, ורק בסופה ציווה אותו על שמירת השבת, מה פשר שינוי הסדרים? והתשובה, כשהקב"ה ציווה את משה בהר סיני, היה זה לפני חטא העגל. משה רבנו היה בתוך המחנה והיה אהלו וכל אוהלי ישראל נחשבים כ"רשות היחיד", שכל המחנה היה מוקף במחיצות מחנה ישראל. גם אם בני ישראל היו מביאים את תרומתם בשבת, לא היה בזה איסור, שאין פה כל הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, או טלטול ברשות הרבים. אבל לאחר חטא העגל, שמושה רבנו היה מחוץ למחנה, ואם מישוהו היה מביא נדבה לאהלו היה מחלל שבת, והיו צריכים להוציא תרומתם מרשות היחיד לרשות הרבים, והיו מעבירים ד' אמות ברשות הרבים, וכיון שכל זה כרוך בחילול שבת, היה מהצורך להקדים את איסור שבת החמור, כדי ללמד כי אין להביא את תרומת המשכן בשבת, ואין מלאכת המשכן דוחה שבת.

בקובץ "זכרו תורת משה" לרבי משה גפן זצ"ל מתרץ, בתפילין שלנו כתוב "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ואילו בתפילין של הקב"ה [דברי הימים א' י"ז] "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" [ברכות ר.]. דהיינו, אצלנו כתובה מעלת הקב"ה, ואילו אצל הקב"ה כתובה מעלת ישראל. וזה מה שהגמ' במסכת חגיגה [ג.] אומרת, אמר להם הקב"ה לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שכתוב "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר [דברי הימים א' - י"ז] "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

מעין זה מצאנו בפרשת פנחס, כאשר ציווה הקב"ה לנקום במדיינים, אמר למשה [במדבר ל"א - ב'] "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים", ואילו כאשר משה ציווה את ישראל, אמר להם [פסוק ג'] "לתת נקמת ה' במדין". וכן מצינו לעניין מה שבתורה נקרא חג הפסח בשם חג המצות, ואילו ישראל קוראים לו חג הפסח. ביאר הגר"א מוילנא, כי בני ישראל קוראים לו בשם המעיד על גדלות הקב"ה, שפסח על בתי בני ישראל, ואילו הקב"ה קורא לו על שם גדלות עם ישראל, שיצאו ממצרים לפני שבצקם הספיק להחמיץ. ולפי"ז מתיישבים הדברים באופן נפלא המשכן הוא גדולה לישראל, שהקב"ה משרה שכינתו על עם ישראל, וגם עדות שסלח להם על חטא העגל. ואילו השבת, היא אות למעשה בראשית, שהקב"ה ברא את העולם. ולכן, כשהקב"ה ציווה את משה בפרשת כי תשא, פתח תחילה במלאכת המשכן, המעידה על חביבות ישראל, ואילו בפרשתנו כאשר משה מצווה את בני ישראל, הוא מקדים את הציווי על השבת, שהוא אות לכבודו של הקב"ה שברא את העולם.. ואח"כ את מלאכת המשכן.

"ויקהל משה וכו' ששת ימים וכו' לא תבערו אש" (ל"ה - א' - ג)

כתב "בעל הטורים", בשלושת פסוקים אלו ארבעים תיבות חוץ מהמילה "השבת", לרמוז לך, של"ט אבות יש ביום השבת. לפי"ז תירץ בספר "חיים של תורה" את קושיית ה"תוספות יום טוב" על המשנה בשבת [ע"ג] "תנן אבות ארבעים חסר אחת", והקשה התו"ט, למה התנא לא אמר בדרך הקצרה, אבות מלאכות שלושים ותשע? ולפי ה"בעל הטורים" יובן, כי גם בפסוקים האלו יש ארבעים תיבות "חסר אחת", כי תיבת הארבעים "השבת" אינה נחשבת כנגד המלאכה, ולכן גם התנא כתב ארבעים חסר אחת.

"אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' " (ל"ה - א' - ב)

רבי משה יעקב רביקוב, המכונה "הסנדלר" פירש פסוק זה בדרך משל. כשאומרים על אחד שהוא ראש ישיבה, הכוונה שהוא ה"ראש" והמובחר מכל רבני הישיבה. וכן כשאומרים על אדם שהוא "אב בית דין", היינו שהוא הגדול והנבחר מכל הדיינים. ולהבדיל, כשמכנים אדם ראש הגנים, משמעות הדבר שהוא הגרוע והשפל מכל הגנים האחרים. בתפילת שבת אנו אומרים "חמדת ימים אותו קראת, הרי שיום השבת הוא הנבחר והמעולה ביותר משאר ימי החול. אבל כדי לדעת אם מדובר בתואר כבוד או חלילה להיפך, תלוי איך אדם מתנהג כל השבוע. אם הוא עוסק בתורה וחי חיי תורה ומצוות, אז הכינוי "חמדת ימים" הוא כינוי של כבוד. אך אם חלילה הוא מבטל את זמנו ועוסק במעשים רעים ומידות מגונות, אז הכינוי של השבת כ"חמדת הימים" הרי זה גנאי וביזיון לשבת. זהו שרמז הפסוק "אלה הדברים אשר ציווה ה' לעשות אותם ששת ימים", אם כל השבוע, כל ששת הימים הינו מתנהג כראוי, אז "יום השביעי יהיה קדש", שיתעלה עוד ועוד ויתקדש בקדושת השבת.

"ששת ימים תעשה מלאכה" (ל"ה - ב)

מדוע כתוב "תעשה" בצירי? בעל ה"קיצור שולחן ערוך" מסביר, התורה באה לרמוז ולהזכיר לאדם שפרנסה מהשמים, ואדם שאינו מאמין שפרנסתו קצובה לו מהשמים, וחושב כוחו ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה, וחושב כי אם הוא לא יעבוד בשבת יפסיד כסף, ויותר, אם יעבוד בשבת יהיה לו יותר כסף. אומרים לאותו אדם "תעשה", לא אתה מנהל את העולם, ופרנסתך בוודאי לא תקופח ע"י שמירת השבת, כדי שלא יהיה לך קשה לשמור שבת. לכן הקדימה התורה את סיפור ששת הימים שבו מוזכרת המלאכה כדבר הנעשה מאליה, כדי ללמד כי גם באותם ששה ימים חובה להאמין כי המלאכה כביכול נעשית מאליה, ושלא יחשוב שהוא העושה והוא המפרנס, אלא יידע שהכל מהשמים, וכאילו נעשית המלאכה מאליה.

וה"חפץ חיים" היה אומר, אדם שעובד בשבת, דומה לאותו טיפש שהתקין שני ברוזים במיכל המים בביתו, חושב שבשני ברוזים יהיה לו יותר מים. אבל אינו יודע שהמים גם ייגמרו יותר מהר...

יש אומרים שגם המנהג לאכול דגים בשבת טעמו הוא כדי לרמוז כי הפרנסה משמים, והאדם רק משתדל למענה אך לא מייצר אותה. יש דגים שניזונים מבליעת דגים אחרים, קטנים מהם. הדג הגדול רודף אחרי הדג הקטן, וכאשר

הוא משיג אותו הוא בולע אותו. וא"כ, הדג שנבלע היה אמור להיות מונח בבטנו של הדג הבולע במקביל, זנבו של זה בצד זנבו של זה, וכן הראש של האחד כנגד הראש של השני. אבל למרבה הפלא, כשפותחים את בטן הדג רואים, כי הדג הקטן שנבלע, מונח כשראשו כלפי פנים של הדג הבולע - לכאורה הפוך מאופן בליעתו. מכאן יש ללמוד, שאע"פ שהדג הגדול רודף אחרי הדגים הקטנים כדי לבולעם, בסופו של דבר הוא ניזון מהדגים שהקב"ה זימן שישוטו מולו ויכנסו לתוך פיו מרצונם, והם יהיו הטרף לשיניו ולא הדגים שהוא בעצמו רדף אחריהם. דבר זה בא להזכיר לשומרי השבת, שהם לא צריכים לדאוג בשבת "מה יהיה עם הפרנסה", כיון שהקב"ה מזמן את הפרנסה לאדם, ולא הרדיפה של האדם אחר הפרנסה.

רבי זלמן סורוצקין מביא בספרו "הדעה והדבור", מעשה שהיה, צעיר אחד ממשפחה בעיר פלונית שכינתו בה בתור ראב"ד, רצה לעלות לארץ ישראל, ולכן החליט ללמוד נהיגה, ובעירו לא היה אז רכב ממונע. אחרי שרכש את המקצוע, רכש מונית, והתחיל להוביל נוסעים מהרכבת ואליה, ולאט לאט התחיל לחלל שבת. שלחתי אחריו, והבטיח להפסיק לחלל שבת, וכמובן לא עמד בהבטחתו. כמה פעמים דיברתי איתו, וזה לא עזר. אביו שהיה בעה"ב חשוב, חלה בשיתוק חלקי בפנים, ושכב זמן רב בבתי חולים שונים בוורשא ובוילנא. לדבר איתו שישפיע על בנו אי אפשר היה, כי חששנו שיגרם לו עגמת נפש ויסכן את בריאותו.

ויהי היום, היה כנס של רבנים בוילנא בענייני חינוך ובענייני ועד הישיבות. כשנסעו חזרה לעירו, הרכבת שבה נסע ה"חפץ חיים" ואני בתוכם, עמדה בתחנה מהשעה שבע בבוקר ועד שמונה. הקרון שנכנסנו אליו התמלא תיכף ביהודים עד אפס מקום, כדי לראות ולשמוע את ה"חפץ חיים", וה"חפץ חיים" התחיל להתכונן לתפילת שחרית. יצאתי מהקרון לרגע אל הרחבה שלפני התחנה לשאוף מעט אוויר צח, ונפגשתי פתאום עם אבי הצעיר בעל המונית, שהולך ונשען על מקלו ותחבושת על פניו, ומתקרב אל הרכבת. דרשתי לשלומו, ושאלתי אם הרופאים כבר הרשו לו לעזוב את בית החולים ולנסוע הביתה? ענה לי, שאינו נוסע לביתו, אלא לראדן ל"חפץ חיים". ומדוע? כי סבתו שנפטרה לפני כמה שנים הגיעה אליו בחלום שחלם בלילה, עומדת לפניו ואומרת "אך לשוא אתה מחפש תרופה למכתך אצל הרופאים, רב לך לשכב בבתי חולים סע אל ה"חפץ חיים" ותקבל ממנו ברכה ותתרפא ממחלתך". ויקץ והנה חלום, ותפעם רוחו, והחליט תיכף לעזוב את בית החולים ולנסוע אל ה"חפץ חיים" ולקבל ממנו ברכה, ולתכלית זו באתי אל הרכבת. השתוממתי לשמוע את החלום הזה, ואמרתי לו שלא יצטרך אפילו לנסוע לראדן, כי ה"חפץ חיים" נוסע עתה ברכבת זו, ונמצא בקרון זה שאנו עומדים לפניו. הוא התרגש מאוד, כי ראה בזה אות מהשמים הבא לאמת את דברי הסבתא, ומיהר אל הקרון שישב בו ה"חפץ חיים".

מצאנו אותו עומד ומתפלל מילה במילה "כמונה מעות", וכל הקהל הקשיב קשב רב לכל מילה שיצא מפי קדשו. פתאום נפל רעיון במוחי, אך ואספר ל"חפץ חיים" את הפרצה שפרץ בנו של בעה"ב בעירי, וממילה ה"חפץ חיים" ישפיע עליו שיצווה על בנו לשמור את השבת. לתכלית זו קראתי לבעל נכדתו של ה"חפץ חיים", הרב הגאון ר' הלל גינזבורג, שליווה אותו בדרכו, לצאת איתי החוצה, וסיפרתי לו את כל הענין, ואמרתי לו שתיכף שנשוב אל הקרון ואקרא

לאותו חולם החלום החוצה ואדבר איתו ארוכות כדי שר' הלל יספיק למסור ל"חפץ חיים" את מבוקשי, להשפיע עליו בענין השבת, ולפני שהרכבת תזוז, נחזור אל הקרון וה"חפץ חיים" בוודאי יידע איך להשפיע עליו. ר' הלל הסכים לעשות זאת, אבל עד שחזרנו אל הקרון, ראינו כי איחרנו את הזמן, והח"ח סיים את תפילתו ואבי הצעיר המחלל שבת כבר ניגש אל הח"ח לבקש ממנו ברכה. הדבר מאוד איכזב אותנו, אבל את הנעשה אין להשיב והתחלנו לשמוע את הדו שיח בין ה"חפץ חיים" לבין מבקש הברכה. הוא ניגש אל הסבא קדישא באימה ורתת ואמר לו "רבי! הנני חולה אנוש זה יותר משנה, הייתי בבתי חולים בוורשא ובוילנא, ואין תרופה למכתי. ובשכבי בלילה הזה בבית החולים בוילנא, באה אלי סבתי מעולם האמת ואמרה לי, עזוב את הרופאים והרפואות, וסע אל ה"חפץ חיים" והוא יתן לך ברכה ותתרפא".

כשמוע ה"חפץ חיים" שמחזיקים אותו לבעל מופת (הוא מאוד שנא לשמוע דבר כזה), קם ממקומו ואמר, מי יתן לך ברכה? ישראל מאיר! ותועיל לך, ח"ו, הברכות אינן מסורות ביד. אתה יודע למי מסורות הברכות? לשבת קודש, וכמו שכתוב [בראשית כ' - ג'] "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו", וכן אנו אומרים בקבלת שבת, "לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה". ולמה, איפוא, אתה מבקש ברכה מישראל מאיר? וחזר על כל דבריו שלוש פעמים. והוסיף, מהיכי תיתי, אם תשמור שבת כהלכתה ותקבל את ברכת השבת ותרצה לקבל ברכה מישראל מאיר, יתן לך גם ישראל מאיר ברכה, אלא מאי, אין אתה רוצה לשמור את השבת כראוי ולקבל את הברכה ממקורה, ותאמר בלבבך שדי לך לקבל ברכה רק מישראל מאיר. דבר כזה אי אפשר, אין במוחי לברך בלא ברכת השבת.

כל הקרון שהיה מלא ביהודים הקשיבו לדבריו באימה וביראה, ובפרט אבי הצעיר שידע כנראה את נגעי ליבו. והגאון ר' הלל ואני הבטנו איש בפני אחיו בתימהון רב, וחשבנו, איך עברו מחשבותינו אל הסבא קדישא. ועוד שאנו עומדים בתימהון לבב, והנה ה"חפץ חיים" אחרי דומיה קלה מוסיף, "ושמא תאמר, אני שומר שבת וראוי לברכה, אבל ראה מה כתוב בשבת [שמות כ' - ה] "זכור את יום השבת לקדשו וכו' לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך", הלא אין דוגמת אזהרה זו בשאר מצוות, לא נאמר לא תאכל חזיר אתה ובנך ובתך, או לא תלבש שעטנן אתה ובנך ובתך. כי כל אחד אחראי בעד עצמו, אבל בשבת, האב אחראי גם בעד הבנים הנמצאים ברשותו, ואפילו אם הם גדולים, ואפילו אם אתה שומר שבת ובנך נוסע בשבת, ובתך מסרקת את שערותיה בשבת, אי אפשר לך לקבל ברכה ממקור הברכות משבת קודש, וגם ברכת ישראל מאיר לא תועיל לך.

כאשר יצאו מפיו הקדוש של הסבא קדישא "אתה ובנך ובתך, אתה משמר שבת ובנך נוסע בשבת", ידעו רק שלושה אנשים, ר' הלל, אני ואבי המחלל שבת, שאין זה סתם משל ודוגמא, אלא דברים שנתגלו לו ברוח הקודש. ולכן האב לא יכל להתאפק וצעק, רבי, הנני מקבל על עצמי שלא תהיה עוד בביתי מה שהיה עד כה. והוא קיבל את ברכת ה"חפץ חיים".

מסיים שם הגר"י בספרו, ואף כי היינו רגילים לשמוע מפיו הקדוש של ה"חפץ חיים" דברים המראים על הופעת רוח הקודש בבית דינו, אבל הפעם זה היה באופן מוחשי ביותר, שאנחנו חיפשנו דרכים איך להודיע להסבא קדישא, על איזה תנאי יתן לו את הברכה, ולא עלתה בדינו, והנה מן השמים הודיעו לו פרטי פרטים. והפרצה בעיר נגדרה בסייעתא דשמיא.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש" (ל"ה - ב)

שואלים, מדוע צריכה התורה ללמדנו כי בששת ימים יש לעבוד, ולא מסתפקת בציווי לשבות ביום השביעי, אפשר להסביר על פי מה שמסופר על ה"חפץ חיים" שהגיע באחת ממסעותיו אל עיר אחת, שהיה בה מפעל ענק ויהודים רבים מבני העיר היו מועסקים בו ובעל המפעל התעקש שהמפעל יעבוד בשבת. שמע זאת ה"חפץ חיים", והחליט ללכת ולדבר אל ליבו, ולהסביר לו את גודל העבירה של חילול שבת. אמר לו בעל המפעל, אני מרוויח כל יום ארבעת אלפים רובל, הרב רוצה שאני אפסיד אותם? ענה לו ה"חפץ חיים", ולהפסיד את בית החרושת כולו בגלל חילול שבת עדיף בעיניך? הלא כתוב בפרוש "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות", ואינו מובן מדוע מודיעה לנו התורה מה נעשה כל השבוע, מספיק שתאסור את העבודה בשבת, ובשאר הימים נעשה כרצוננו? אלא כך אמרה תורה, רצונך שתהיה לך עבודה ששה ימים, שבות ממנה בשבת, שאם לא כן, גם בששת הימים לא תוכל לעבוד. השיב האיש בלעג, וכי סבור הרב שפסוק בחומש הוא שמחזיק את בית החרושת שלי? בליט ברירה עזבו ה"חפץ חיים" והלך. לא עבר זמן רב, והבולשביקים השתלטו על רוסיה, והלאימו את כל המפעל, ונשאר בעירום ובחוסר כל. אז כתב אותו בעל מפעל מכתב ל"חפץ חיים", והתוודה לפניו בזה הלשון, עכשיו אני רואה שדברך צודקים ונכונים, כי פסוק בחומש אכן קובע את גורלו של בית החרושת...

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי וכו' קודש שבת שבתון לה" (ל"ה - ב)
משל נפלא אמר המגיד מדובנא. לפני שנים רבות היה אדם אחד שנסע מהעיריה שלו לאמריקה, לעשות עסקים. לאחר שנים שעשה חייל בעסקיו, תקפו אותו געגועים לעיירה שלו, מה קורה עם בני משפחתו, מה קורה עם חבריו, מה שלום כל מתפללי בית הכנסת? ימים רבים עברו על האיש בנגעוועים, ולא היתה בידו אפשרות לקבל פיסת מידע על קרוביו וידידיו. יום אחד דופקים בדלת ביתו, פתח הסוחר את הדלת, והנה עומד בפתח ביתו אדם ומבקש צדקה. האיש היה ידיד נעוריו מהעיריה. "שלום עליך", קרא הסוחר בהתרגשות, "מה מעשיך כאן?" "באתי לאסוף צדקה", אומר הידיד. "בוא הכנס ותתכבד בכוסית יי"ש. שמח הסוחר, בוא ספר לי מה קורה בעיירה שלנו. אומר לו הידיד "אין לי זמן, אני אוסף צדקה". הסוחר לא רצה שחבריו ילך ממנו, שאל אותו כמה כסף לצדקה אתה עושה ביום? נקב לו סכום. אם כך, אני אשלם לך סכום זה, בתנאי שתשב אצלי ותספר לי מה קורה בעיירה שלנו. נכנס הידיד, ולאחר שאכל ושתה, החל לספר את כל קורות העיירה מיום שעזב הסוחר. לאחר שעתיים, התעייף מלספר ורצה לנוח. "לנוח?" התפלא הסוחר, הלא אני שילמתי לך עבור כל היום. אתה רוצה לנוח? תנוח מחר על חשבונך, למה שתנוח על חשבונך? אני שכרתי אותך לספר סיפורים.

הנמשל, הקב"ה רואה שעם ישראל עובד כל השבוע לפרנסתו, מגיעה השבת, הקב"ה אומר לעם ישראל, עכשיו אתם לא עובדים, תלמדו תורה, תשירו זמירות שבת, תתפללו יותר לאט. אבל הנה, הולך לו האדם לנוח. לנוח? אומר הקב"ה, תנוח על חשבונך, יש לך בשביל זה ששה ימים. היום זה שבת לה, זה היום שלי! בשביל זה נתתי לך את השבת, ללמוד בו תורה.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה" (ל"ה - ב)

ידועה השאלה, מדוע בפרשתנו ובפרשת אמור [כ"ג - ג] ובפרשת כי תשא [ל"א - ט"ו] כתוב "שבת שבתון", ובפרשת יתרו [כ"ב - ט] ובפרשת ואתחנן [ה"ה - ג] כתוב "וביום השביעי שבת", ולא כתוב שבת שבתון. מתרץ בספר "ליקוטי בשמים", הגמ' בברכות [ל"ה]. אומרת, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתם נעשית ע"י אחרים. וא"כ, כל השבוע נראה אצלם כשבת, ויום השבת הוא שבת שבתון. אבל כשאנשים עושים רצונו של מקום, ועושים בעצמם את עבודתם כל השבוע, א"כ יום השבת בשבילם הוא רק שבת רגילה. ולכן, בפרשתנו ובפרשת כי תשא ובפרשת אמור, שנאמר תעשה או יעשה בצירי, שהניקוד מראה שמלאכתן נעשית ע"י אחרים משום שזה בשעה שעושים רצונו של מקום, לכן כתוב "וביום השביעי שבת שבתון". אבל בפרשת יתרו ובפרשת ואתחנן, כתוב "ששת ימים תעבוד", הכוונה שעובדים בעצמם, א"כ יום השביעי הוא רק שבת.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה" (ל"ה - ב)

שואל המהרי"ל דיסקין, הרי הפסוק בא להזהיר על איסור חילול שבת, וא"כ למה התורה מדגישה לפני האיסור של חילול שבת "ששת ימים תעשה מלאכה", הוספה הנראית כמוותרת? ועוד קשה, למה כתוב "תעשה" בצירי ולא תעשה בפתח, וכמו "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" [כ"ב - ט]? ומתריך, רש"י מביא כאן את הגמ' מדוע הקדימה התורה את איסור מלאכת שבת למלאכת המשכן, כדי ללמד שבנין בית המקדש אינו דוחה שבת. מדוע נכנס לימוד זה דווקא כאן? מתריך המהרי"ל דיסקין, כל בניית המשכן היתה בנס, כי ברגע שרצה להעמיד משהו, בא מלאך והעמיד אותו על מתכונתו. הייתי אומר, שיהיה מותר לבנות את המשכן בשבת, שהרי הגמ' אומרת [שבת צ"ב:] שנים שעשאוה פטורים, ובכל זאת נאסרה בניה זו, שהרי גם המלאכים שובתים בשבת. וא"כ, אם הישראל היה בונה את המשכן בשבת, לא היה בא מלאך ועוזר לו, וא"כ הוא עושה מלאכה לבד. וזאת כוונת הפסוק "ששת ימים תעשה מלאכה", ע"י המלאך המסייע, שאתה לא עושה כלום, ובכל זאת אל לכם לחשוב שזה ייחשב כשניים שעשאוה וממילא יהיה מותר בשבת, אלא "ביום השביעי יהיה לכם קודש" ותהיו אסורים בעשיית מלאכה, שכן "שבת שבתון לה", גם אצל הקב"ה יום זה הוא יום קדוש, ולכן המלאך לא יעזור, ואם תעבדו יצא שעבדתם לבד, ולכן "כל העושה בו מלאכה יומת".

רבי אריה לוי מביא תירוץ בשם גאון אחד בהקדם מה שיש להוסיף ולשאול מדוע התורה חוזרת וכופלת את הציווי על שמירת השבת, הרי האיסור והעונש כבר נאמרו בפרשה הקודמת [ל"א - ט"ו] "ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קודש לה" כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת"? וביאור הדברים ע"פ תוס' בפסחים [כ']. שכתב, מה שהתורה החמירה בחמץ יותר מאשר כל שאר איסורי תורה, שאותם לא הצריכו לבער מהעולם, כי חמץ מותר כל השנה ונאסר רק בפסח, ובני אדם לא מרגישים שוני והבדל בין פסח לכל השנה, אבל שאר האיסורים כמו בשר בחלב, ערלה וכלאי הכרם שאיסורם לעולם, בהם אין צורך להחמיר. לפי זה מובן הפסוק כאן, מכיוון ש"ששת ימים

תעשה מלאכה" ואין בדלן ממנה בכל ימות השבוע, לכן היה צורך לחזור ולכפול את האיסור.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה"
(ל"ה - ב)

ה"חתם סופר" בספרו "תורת משה" מביא מדרש פליאה, מעולם לא זזה שכינה מירשאל בשבתות וימים טובים, אפילו בשבת של חול, והוא פלא. ר' שלמה לוינשטיין [בעלון השבת לאור הנר] מביא כמה הסברים.

א. בספר "נפש יהונתן" מסביר שזה הולך על תוספת שבת, המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא, וזה שבת של חול. ולמרות שזה שבת של חול, גם אז השכינה הקדושה עמנו.

ב. זמני השבת משתנים. כשבארץ ישראל שבת, בחו"ל יש מקומות שזה עדיין חול, וכן כשאצלנו כבר חול אצלם עדיין שבת. וזה מה שאומר המדרש, שלמרות שזה שבת של חול, כלומר זה לא הזמן שבכל העולם כולו הוא שבת, אלא זה זמן שפה הוא שבת ושם זה חול, וההפך, בכל זאת לא זזה שכינה מירשאל.

ג. בספר "ליקוטי צבי" מבאר ע"פ הגמרא בשבת [ק"ה]. שאומרת "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". כלומר, שתכבד את השבת, אם אין לך, בדברים מינימליים ממש והעיקר לא להצטרך לבריות. וא"כ אפשר לפרש, שזה הולך על אדם כזה שלמרות שעושה שבתו חול השכינה שורה בביתו.

ד. בספר "ילקוט הגרשוני" על אגדות הש"ס מביא מהספר "שיחות חולין של תלמידי חכמים" שהסביר מאמר זה, "ולולי דמסתפינא הייתי אומר שהמילה חול היא ר"ת, והכוונה "חוץ לארץ". ומדוע צריך לומר שהשכינה שורה בחוץ לארץ? מפני שאמרו חז"ל אין השכינה שורה בחוץ לארץ, אמנם בשבת לא זזה שכינה ואפילו בשבת של חוץ לארץ.

ה. ה"פרשת דרכים" [דרוש כ"ג] מביא בשם אביו, שהכוונה היא על פי מה שאמרו בגמרא "ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת, מונה ששה ימים ואח"כ שובת. וא"כ כוונת המאמר הוא, שאפילו שיתכן שהאיש הזה שובת ביום חול, בכל זאת לא זזה שכינה מירשאל אפילו ביום חול.

"ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה"
(ל"ה - ב)

אצל אומות העולם, השבוע מתחיל בשבת שהוא יום ראשון למניינו, ואחריו באים ששת ימי המעשה, ואילו אצל ישראל, מגיעה השבת לאחר ששת ימי השבוע. מדוע? כמו כן יש לשאול מדוע אצל היהודים מתחיל היום מהלילה שלפניו, ואילו אצל הגויים הלילה הולך אחרי היום? אומר רבי שלמה קלוגר, לשני העניינים הסבר אחד: הצדיקים תחילתם ייסורים וסופם שלווה, והרשעים תחילתם שלווה וסופם ייסורים.

"וביום השביעי יהיה לכם קודש" (ל"ה - ב)

שואלים, מדוע בעשרת הדברות כתוב "שבת לה' אלוך" ולא כתוב "לכם", וכאן כתוב "וביום השביעי יהיה לכם קודש"? בספר "פנינים יקרים" מובא תירוץ ע"פ מה שמביא ה"בית יוסף" בתחילת סימן רפ"ח, שיש חילוק בין ת"ח הלומדים כל השבוע, שבשבת הם צריכים לקיים את ה"לכם" ע"י עונג שבת,

באכילה שתיה ושינה. – ולעומתם, אלו שעובדים ואינם עסוקים בתורה כל ימות השבוע, צריכים לקיים בשבת "לה' אלוך" בדברי תורה. ולכן, בעשרת הדברות שנאמר בהם "ששת ימים תעבוד", מדובר באלו העוסקים במלאכה כל השבוע, ולכן הם צריכים לקיים בשבת "לה' אלוך", ועליהם כתוב בפסוק "ויום השביעי שבת לה' אלוך". אבל בפרשתנו, שכתוב "ששת ימים תעשה מלאכה", פירושו ע"י אחרים, והכוונה על תלמידי החכמים שתורתם אומנותם כל ימות השבוע שמלאכתם נעשית על ידי אחרים, לגביהם נאמר "ויום השביעי יהיה לכם קודש", לכם דווקא.

"וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה" (ל"ה - ב)

כותב ה"חפץ חיים", שבת שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, כמבואר במדרש, אמר להם הקב"ה לישראל, אם תזכו לשמור שבת, מעלה אני עליכם כאילו שמרתם כל המצוות שבתורה. ואם חיללתם אותה, מעלה אני עליכם כאילו חיללתם כל המצוות [שמו"ר כ"ה]. ובפסיקתא כתוב, כל המשמר שבת, כאילו קיים כל התורה כולה. ההסבר הוא, לפי מה שכתוב בגמ' [שבת י:], אמר הקב"ה למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל. ואם הכלה מחזירה לחתן את המתנות שנתן לה, זה מוכיח שהיא אינה רוצה בו, והשידוך התבטל. אותו הדבר שבת המלכה, אם לא שומרים אותה, הרי שמחזירים את המתנה שנתן לנו הקב"ה, וזהו אנו מראים שאיננו רוצים חלילה בקשר שבין ישראל להקב"ה.

"וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה" (ל"ה - ב)

אומר רבנו בחיי, בפרשת בשלח [ט"ז-כ"ג] כתוב "שבתון שבת קודש לה", שם כתוב קודש בסוף, זה רמז למה שכתוב במדרש [מובא ב"ילקוט שמעוני" יתרו רצ"ה], זכור ושמור, זכור מלפניו ושמור מלאחריו. מכאן אמרו, שמוסיפין מחול על הקודש. ולכן נכתב כאן קודש קודם, לרמז על תוספת שבת מלפניו, ובפרשת בשלח נאמר קודש אחרי שבת שבתון, לרמז על תוספת שבת לאחריו.

בזמירות שבת אנו אומרים "המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא". שואל רבי פנחס מקוריץ, הרי קודם השבת נכנסת ואח"כ היא יוצאת, וא"כ מדוע כתוב קודם ענין היציאה? ומתריץ, כל זמן שהעננים הראו לבני ישראל את הדרך במדבר, לא היו צריכים להוסיף "תוספת שבת" בכניסת השבת וביציאתה, כי ע"י הענן ידעו בדיוק מתי נגמר היום ומתחיל היום, וזה היה בזמן שהתחלף עמוד הענן בעמוד האש. אבל כשמשנה רבנו הסתלק בשבת במנחה, הסתלק גם עמוד הענן ולא ידעו מתי נגמר שבת, כי לא בא עמוד האש, ולכן הוסיפו עוד זמן, והוא "תוספת שבת". לפי זה יוצא, שקודם היו בבחינת "המאחרים לצאת מן השבת", ואח"כ לקראת השבת הבאה היו "ממהרים לבוא", להוסיף בכניסת השבת מבעוד יום.

בסידור "מקור התפילות" מתריץ, בפרשת בשלח כתוב "שבתון שבת קודש", המילה קודש מופיעה בסוף, והיינו שהתוספת שבת היא בסוף השבת, ואילו אח"כ בפרשת ויקהל נאמר "קודש שבת שבתון", והיינו שהתוספת שבת באה בתחילת השבת. ולכן, גם בזמירות שבת הוא כפי שמופיע בסדר הפרשיות, "המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא".

אם בזמירות שבת עסקינן נביא רעיון נפלא שראיתי בספר "אבותינו סיפרו לנו", כותב הרב וואלף, בזמר ברוך א-ל עליון, בבית השלישי אומרים "ואשרי כל חוכי לתשלומי כפל מאת כל סוכה שוכן בערפל". פי' - "ואשרי כל חוכי לתשלומי כפל", אשרי המחכים לתשלומים מכוּפלים פי כמה וכמה "מאת כל סוכה", מהקב"ה הרואה את הכל, "שוכן בערפל" בשמי מרומים, כמעשה שהיה. במדינה שהמשנה למלך הסית תמיד נגד היהודים, על אף שהמלך אהד אותם מאוד, ותמיד היה המלך אומר אין נבונים וחכמים מהם. מיום שגרשום מספרד, ירדה הממלכה עשר מעלות, והיתה לשפלה שבממלכות. ציווה המלך שיביאו לפניו יהודי, ואוכיח לכם כמה חכמים הם.

יצא המשנה למלך אל הרחבה שלפני הארמון, עברו שם כמה יהודים וחשש מפקחותם. ראה ילד יהודי וספרו בידו, לקחו והביאו לפני המלך. ברך הילד ברכת "שחלק מכבודו למלך בשר ודם". שאלו המלך, הבורא ברא את עולמו בשישה ימים ושבט בשביעי, מה הוא עושה מאז? אמר לו הנער, "וואיל הוד מלכותו לקום מכסאו?" התפלא המלך, וקם. עלה הנער וישב על כסאו. מה זאת? שאל המלך. ענה הנער, תשובה לשאלתך. מאז, מנהיג הבורא את העולם, מוריד מלכים מכיסאם ומושיב אחרים במקומם, לכן תשים לב שתהיה ראוי למשרתך הרמה, ושלא יתקוממו נגדך ויורידוך מכסאך.

אכן, חכמים אתם מכל האומות! התפעל המלך, ואמר לשלישו "תן לו חמישים זהובים". "אנא", ביקש הנער, שהמלך יתן הוראה שלא יתן לי!! מדוע? שאל המלך. אמר לו הנער, כשקראו לי, הייתי בדרכי לביתי. עכשיו אאחר, ישאלו איפה הייתי, ואומר שהובאתי לטרקלין המלך ואף ישבתי בכיסאו. מובן שלא יאמינו לי... אראה לאבי חמישים זהובים כהוכחה, ילעג לי ויאמר, לא יתכן שמלך אדיר כמוך יעניק חמישים זהובים בלבד... צחק המלך לפקחותו, והורה להעניק לו אלף זהובים. נוכל לשער אפוא, מה רב יהיה השכר שנקבל ממנו יתברך.

זה מה שהגמ' אומרת בסנהדרין [ק:], שהאדם נותן מלוא חופניו לעני בעולם הזה, והקב"ה מעניק לו מלוא חופניים בעולם הבא. גם כאן, האדם מענה את השבת כמה שיוכל בעולם הזה, והקב"ה מענה ביכולתו בעולם הבא. היש לנו מושג בגודל העונג והשכר.

סיפור נוסף מופיע בספר "אבותינו סיפרו לנו", בגודל השכר בעולם הבא. מלך שמע על מנגן שמנגן בכישרון רב, ושמו הולך לפניו. הזמינו המלך לארמונו, כדי שינגן לפניו. הזמין את כל השרים וכל הפמליה להתענג בניגוניו. הנגן הפליא בנגינתו, השקיע בה כל את מעייניו, כל רגשותיו וכל כישרונו. כולם יצאו בהתפעלות. כשסיים, אמר לו המלך, מה מגיע לך? ענה לו, אדוני המלך אני מלאתי רצונך בשלימות ככל יכולתי, תן לי שכרי בשלימות כפי יכולתך. זהו שאמרו "עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו". ובמילים אחרות, כפי שישקיע האדם במצוות בשבת, כך "ישקיע" הברא יתברך בשכרו.

"וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה'" (ל"ה - ב)

רבי נחום מהורודנא היה אומר: על אף שהגמ' בפסחים [ס"ח:] מביאה מחלוקת אם יום טוב צריך להיות כולו לה', או חציו "לה'" וחציו "לכם", אבל בשבת הכל מודים שצריך גם "לכם". זה מה שכותבת התורה "יהיה לכם קודש", גם ה"לכם", היינו אכילה ושתיה, יהיה קודש לקיום מצוות השבת.

"וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת" (ל"ה - ב)

בפסוק זה מופיע השבת בלשון זכר, אך ישנם פסוקים אחרים, שבהם השבת מופיעה בלשון נקבה. "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה" [ל"א - י"ד]. האם שבת היא זכר או נקבה? כותב בספר "לחם לפי הטף", לפי הנגלה, שבת היא נקבה. מדוע? כי לא עושים בה כלום, היא מושפעת מההכנות הנעשות לקראתה ביום חול, כמו שכתוב [ע"ג:] "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת". אבל האמת, שע"פ הנסתר השבת היא "מקור הברכה", שהיא המשפיע והיא הזכר, ולכן נכתבת פעם בזכר ופעם בנקבה. בספר ירמיהו [י"ז - כ"ד] כתוב "ולקדש את יום השבת לבלתי עשות בה (בו) כל מלאכה", הכתיב בה לשון נקבה = הנגלה, הקרי "בו" לשון זכר = הנסתר.

"שבת שבתון לה'" (ל"ה - ב)

הנוטריקון של שבת - שינה בשבת תענוג [ילקוט ראובני ואתחנן]. היו כאלה שפירשו במקום שינה, שינון בשבת תענוג. ומספרים על אחד הצדיקים שלא היה ישן כלל בשבת, ובליל שבת למד את כל מסכת שבת. הוא היה אומר, הקיסר נפוליון לא ישן מעולם ביום, שאמר, כשאני ישן איני קיסר, וחבל להחמיץ בשינה את המלוכה. והרי שבת נקראת גם שבת המלכה, ואיך אפשר להפסיד את המלוכה בשבת.

"כל העושה בו מלאכה יומת" (ל"ה - ב)

שואל רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "תפארת יהונתן", מדוע במקומות אחרים בחילול שבת נאמר מחלליה מות יומת, ואילו כאן נאמר רק פעם אחת יומת? ויתריץ: בכל המקומות מדובר במחלל שבת סתם שלא לשם מצוה, לכן יומת פעמיים גם בעולם הזה, וגם בעולם הבא, ולכן נאמר מות יומת. אך בפרשתינו מדובר על מחלל שבת לצורך מצות מלאכת המשכן, שהרי נסמכה פרשה זו למלאכת המשכן, וא"כ כוונתו לשם שמים, ולכן מיתתו רק בעוה"ז, ולא לעוה"ב, ולכן נאמר רק פעם אחת יומת.

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם" (ל"ה - ג)

רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי [מובא בספר "זכור לדוד"], היה עושה הבדלה על "תה", למרות שהיין היה מצוי בביתו. כי באותם ימים היתה העניות גדולה כל כך, שלרבים מיהודי מזרח אירופה לא היה כסף לקנות יין לקידוש ולהבדלה, ולכן עשה הבדלה על "תה", כדי להראות לאחרים שאפשר לצאת ידי חובה גם ב"תה". ועוד, את ברכת "מאורי האש", עשה על חשמל. והסיבה, שאז החל החשמל להיות נפוץ באירופה, ואנשים חשבו שמותר להדליק חשמל בשבת, כי אין בזה מלאכה. ולכן רצה להראות לכולם שיש בזה "אש", מה עשה? בירך על החשמל "בורא מאורי האש" בשעת ההבדלה.

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (ל"ה - ג)

כותב ה"כלי יקר", רמז רמזה התורה למה שדרש רב במסכת שבת [ק"ט:] כי אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת. היינו, בשעה שלא יהיו בני אדם מצויים לכבותה, כלומר בשבת. זהו שאומרת התורה "כל העושה בו מלאכה יומת", וחזרה עוד והזהירה "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת".

כלומר, אל תגרמו במעשי חילול שבת, שתפרוצנה בבתים דליקות בעיצומו של יום השבת, בזמן שלא תוכלו לכבות (כמובן שיש מקרים שמותר לכבות).

מספרים: פעם אחת באו והודיעו לרבי יוסף חיים זוננפלד שבבית אחד מבעירים אש ומחללים שבת. קם הרב בבהלה, נכנס אל הבית בלי לדפוק, והתחיל להוכיח את בעלי הבית. בעלת הבית עמדה כנגדו ושאלה, וכי כך דרכו של יהודי ת"ח, להתפרץ לבית פתאום? ענה לה הרב בתמיהה, וכי אדם צריך לחשוב על דרך ארץ כשרואה שבת חבירו עולה באש?

הגמ' בשבת [קכ"א]. מספרת על דליקה שפרצה בחצירו של יוסף בן סימאי שהיה מקורב למלכות והגיעו חיילים רבים לסייע בכיבוש האש, ושלח אותם כלעומת שבאו מפני כבוד השבת, ונעשה לו נס וירדו גשמים וכיבו את הדליקה. מעשה שהיה אצל ה"בבא סאלי", בעיצומה של השבת פרצה דליקה, והתקרבה לביתו של הבבא סאלי, ורצו לפנותו מביתו. אבל הבבא סאלי לא רצה להתפנות, ואמר שהדליקה תיעצר על סף ביתו, כיון שהדליקה מצויה במקום שיש חילול שבת, ואצלו אין חילול שבת, וכן היה.

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (ל"ה - ג)

לכאורה, מדוע היה על התורה לפרט את איסור ההבערה, והרי הוא בכלל כל המלאכות האחרות שנאסרו בלאו של "לא תעשה כל מלאכה"? אלא, לומדת מכאן הגמרא [שבת ע:], שהבערה באה ללמד משהו, והגמ' מביאה מחלוקת תנאים מהו הדבר שנלמד מהבערה, רבי יוסי אומר, שהבערה ללאו יצאת, ופירוש, להוציא משאר המלאכות, שכל המלאכות העושה אותם חייב מיתה או כרת, ובהבערה אין חיוב מיתה אלא רק לאו. ורבי נתן סובר לחלק יצאת, ופירוש, שזו אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהם, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל, לא ללמד על עצמו בלבד, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, ולומדים מזה מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה.

אלא שצריך להבין, מדוע נבחרה דווקא מלאכת "מבעיר" מכל המלאכות כדי לחלק וללמד על כל יתר המלאכות. ואף שאין זו קושיה, משום שכך יכולנו לשאול אף אם היתה נכתבת מלאכה אחרת, מדוע דווקא המלאכה ההיא... אך בכל זאת....

ה"אמרי אמת" מצא לכך הסבר נפלא. כל המלאכות נאסרו, מכיוון שהקב"ה "שבת ביום השביעי מכל מלאכתו". ובכל זאת, היתה מלאכה אחת שממנה לא שבת, מלאכת "הבערה", שהרי היא עדיין לא היתה בעולם, שהרי האש נבראה רק במוצאי שבת. ואפילו שמצאנו שהשמים הם אש ומים המעורבים זה בזה, וגם מלאך הוא אש ומים, אבל אש זו היא אש אחרת מהאש שלנו שנעשתה על ידי אדם הראשון. ומכיוון שכך, יכולנו להעלות על דעתנו שלא תיאסר הבערה. בא הפסוק להשמיענו בפירוש "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת!"

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (ל"ה - ג)

בספר "פרי שושנה" שואל, לשם מה ההוספה "בכל מושבותיכם", ומדוע לא כתוב "לא תבערו אש", והדבר ברור מאליה שהאיסור הוא בכל מושבותיכם? ומתוך בדרך צחות, הרבה אנשים המחללים שבת טוענים, שהדלקת האור

שכזו לא אסרה התורה, שהרי איזו מלאכה היא - לגעת בכפתור והאש נדלקת. אמנם, נכון שפעם כדי להדליק אש היו צריכים לעבוד קשה, ע"י שפשוף אבן באבן, ואז נחשבה ההבערה למלאכה, אבל בימינו הכל עובד עם כפתורים ושלטים, וא"כ אין בעיה של "למען ינוח". באה התורה לרמז הפוך מסברתם המוטעית, כי בניגוד לסתם אש שאינה מאירה אלא במקום שהיא נדלקת, הרי החשמל, בהרמת כפתור אחד אפשר להאיר את כל ארץ ישראל ואמרה התורה "לא תבערו אש" כזו שמאירה בבת אחת "בכל מושבותיכם ביום השבת".

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (ל"ה - ג)

הגמ' ביבמות [י:] לומדת מכאן, שאסור לבי"ד לחייב את המחויבים מיתה ממיתות בית דין ביום השבת. גם הרמב"ם בספר המצוות [לא תעשה שכ"ב] מונה את האיסור להעניש את מחויבי העונשין ביום השבת, במניין שס"ה לאוין שבתורה. אומר ה"חתם סופר", בפסוק זה יש רמז להלכה זו. בפרקי אבות [א' - י"ח] כתוב, "רבן שמעון בן גמליאל אומר, על שלושה דברים העולם קיים, על האמת ועל הדין ועל השלום, שנאמר [זכריה ח' - ט"ז] "אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם". אומר ה"חתם סופר", לפי"ז, שבשבת שאסור לנו לדון, עומד העולם רק על שני דברים, אמת ושלום. וזה מרומז כאן בפסוק "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", סופי "תיבות שלום" אמת שפסוק זה הוא השורש של איסור על בתי דינים להעניש ביום השבת, והוא מרומז בסופי תיבות, שאז העולם קיים רק על אמת ועל שלום. ומסיים ה"חתם סופר", אם נדייק, נראה שתיבת "שלום" קוטעת את תיבת "אמת", רמז שמותר לשנות מפני דרכי שלום.

"לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" (ל"ה - ג)

שואל ה"חשק שלמה", לכאורה המילים "ביום השבת" מיותרות, כי הרי כתוב בפסוק לפנינו "שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת", א"כ ברור שמדובר ביום השבת? ומתוך פסוק זה בא להוציא מדברי הקראים הצדוקים שמאמינים בתורה שבכתב, ולפי פירושם, הם נוהגים לשבת בשבת בחושך, ולא לאכול שום דבר חם, כי לדעתם אסור שיהיה אור בשבת שנהיה ע"י האש, וגם אסור לאכול אוכל חם שהתחמם ע"ג האש. לכן הדגישה התורה, שאיסור הבערה זה דווקא ביום השבת, אבל מלפני השבת אין שום איסור להדליק ושיישאר גם בשבת. וזה אחד הטעמים של הדלקת נר שבת, ג"כ להוציא מדבריהם, ולכן מדליקים נרות לפני שבת שיישאר דלוק כמה שעות בשבת, ולכן גם כשיש חשמל, מדליקים נרות שבת.

משכיל אחד רצה להתל ברבי מאיר לייבוש, המלבי"ם, וביקש ממנו שימציא לו היתר לעשן בשבת. אמר לו המלבי"ם, אפשר למצוא לך היתר, אם תעשן על ידי שינוי, תהפוך את הסיגריה עם האש לתוך הפה.

"זה הדבר אשר ציווה ה' לאמר" (ל"ה - ד)

הרשב"א בתשובותיו [סימן תקפ"ב] כותב, כי מצוה לפרסם שמות אנשים המנדבים לדבר מצוה. ויש לזה סימוכין מהפסוק כאן, "זה הדבר", אף שצדקה צריכה להיות בסתר, "מתן בסתר יכפה אף", אבל בהתנדבות לדברים שבקדושה, "ציווה ה' לאמר", מצוה להודיע ולפרסם ברבים.

"ויאמר משה וכו' זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" (ל"ה - ד)

בספר "תורת הפרשה" מביא משל נפלא אשר ממנו אפשר ללמוד ביאור על פסוק זה. יום אחד פגשה הצפרדע את מרבה הרגלים. ברכה אותו לשלום, ולא התאפקה: "תגיד, אני חייבת לשאול אותך שאלה שכל הזמן מציקה לי, איך אתה מסתדר ומצליח ללכת עם יותר ממאה רגלים? איך אתה מחליט איזה רגל להזיז קודם ואיזו אחר כך?... אני, עם ארבע רגלים בקושי מסתדרת..."

אחרי שבוע עברה הצפרדע שוב באותו מקום, והנה היא מוצאת את מרבה הרגלים עומד על עמדו באותו מקום בו פגשה אותו שבוע קודם. "מה אתה עושה כאן עד עכשיו?" תמחה.

הביט בה מרבה הרגלים במבט מבלבל וכועס וענה: "מהיום בו שאלת איך אני מסתדר עם רגלי הרבות, אני מנסה לחשוב איך אני מצליח ללכת, ומסתבך". הנמשל הוא, אחת הדרכים של היצר הרע להרחיק את האדם מהמצוות ולהביאו לחטאים ולעצבות, היא על ידי שהוא מצרף לפניו בבת אחת כמה בעיות ומטלות, והופך אותן לפקעת אחת גדולה שנדמית לאדם כמשהו בלתי פתיר. כל מחשבותיו מתערבבות ומתבלבלות, הוא רואה מול עיניו תילי תילים של איסורים וחייבים, אינו יודע מהיכן להתחיל, ובא לידי יאוש וחדלון.

וכיצד אפוא נתן להתמודד מול יצר זה? מובאת עצה לזה מדברי משה רבנו ע"ה בפסוק זה. עומד משה רבנו ואומר לעם ישראל "זה הדבר אשר צוה ה'". משה לא אמר "אלה הדברים" אלא "זה הדבר" - תתרכזו רק במצוה הזו שעומדת כעת לפניכם. אל תיקחו את כל המטלות כמיקשה אחת, אלא לכל משימה תקדישו מחשבה נפרדת כשיגיע זמנה, וכך תווכחו לראות שלא כצערקתה, וכל בעיה כשלעצמה קלה וניתנת לפתרון.

"קחו מאתכם תרומה לה" (ל"ה - ה)

יש לדייק מהו הדגש 'מאתכם'? מבאר ה"בלי יקר", יש לך אדם אשר אינו נותן תרומה מעצמו, בנדבת ליבו הטוב, ורק כשיראה אחרים הנותנים, הרי הוא מתקנא בהם וממילא אנוס הוא לתת ג"כ, כדי להשוות את עצמו להם. כנגד אנשים אלו אמרה תורה, "קחו מאתכם תרומה", שתהיה תרומת עצמכם וברצונכם, ולא תרומה כזאת אשר ניתנה אך ורק מחמת "אחרים".

ובלשון אחר, "קחו מאתכם תרומה לה", אם אתם רוצים לדעת כיצד עליכם לנהוג בעבודת ה' שלכם, "קחו מאתכם", מעצמכם. דוגמא לדבר, היחס שמצפה אדם לקבל ממי שהיטיב לו, זה היחס שראוי שיהיה לו כלפי הקב"ה אשר יצר אותו בחכמה, זן אותו ומפרנס אותו בטובו הגדול, ודואג לכל מחסורו בחן בחסד וברחמים.

אשת הגר"א היתה עוסקת רבות בגמילות חסדים. יחד עם חברתה היו הן מכתות רגליהם לאיסוף כסף למטרות צדקה. וסיכמו ביניהם שלאחר פטירת אחת מהן, הראשונה תגיע לחברתה בחלום ותספר לה כיצד מתנהל הדין בעולם האמת. לימים נפטרה חברתה לבית עולמה, וכמה ימים לאחר מכן באה

בחלום לאשת הגר"א, וסיפרה לה שיש למעלה דין וחשבון על כל פרט ופרט בחיים, ובין הדברים הביאה לה דוגמא: את זוכרת כיצד הלכנו יחד ברחוב וראינו עני ורמזנו לו להתקרב אלינו, משום שיש בידנו צדקה עבורו, דעי לך ששם דנו אותי על כך שביקשנו ממנו להגיע אלינו, ולא חטפנו מצוה נוספת של הליכה אל העני למסור לו את הצדקה, והביאה זאת כדוגמא על עומק הדין למעלה. כששמע מכך הגר"א זצ"ל, קרא לאנשי החברה קדישא' וציווה עליהם לרשום מעשה זה בפנקס החברה קדישא, למען יעמוד זה לימים רבים.

רבי משה שטרנבוך מבאר, הדבר בא להורות שהנתינה לתרומת ה' צריכה להיות מורגשת אצל האדם שנלקח ממנו משהו, ולא ייתן רק נתינה מועטת באופן שלא ירגיש שנלקח ממנו כלום, אלא יש לתת "מאתכם", חלק מתוך עצמו של אדם, ותרומה כזאת שניתנת מתוך מסירות נפש לקב"ה, חביבה מאוד אצל הקב"ה. והכל תלוי אצל כל אחד לפי שיעור ממונו, שהעני מספיק לו בנתינה מועטת כדי להרגיש שנחסר מאתו מומן בשביל תרומת ה', אבל העשיר צריך לתת יותר כדי לתת נתינה שהיא "מאתכם".

ועוד יש לפרש, ש"מאתכם" בא לרמוז שהנתינה תהא עם כל כוונת הלב, בשמחה וברצון ולא כלפי חוץ, וזהו הכוונה "מאתכם" - מהאדם עצמו, ולא שיהיה רק מעשה נתינה גרידא.

"קחו מאתכם תרומה לה" (ל"ה - ה)

ה"בן איש חי" בספרו "בן איש חי" מספר, מלמד דרדקי החליט יום אחד לצאת עם תלמידיו לטיול - יצאו לשוק וראו סבלים שנושאים על גבם משאות כבדים. אמר להם המלמד, תתבוננו מהו כובד המשא שעל גופם, והכל בשכר מועט, ולא רק שלא נרתעים מעבודתם, אלא אדרבה, מידי יום הם שבים לשוק ועוסקים במלאכתם ומתמידים בה יום אחרי יום. וראה זה פלא, לא זו בלבד שאין הם נחלשים בכוחם, אלא אדרבה, ככל שהם מרגילים עצמם לשאת משאות כבדים, כך הם מתחשלים ומוסיפים כח, וגופם נעשה חסון חזק יותר ויותר. הוסיף המלמד לתלמידיו, צאו וראו עד היכן מגיעה יגיעת התורה ועמלה, אפילו אם תשבו בכיתה שש שעות רצופות, ואפילו שיהיה יום חם מאוד וכולכם תזיעו ותעמלו בתורה, הרי אתם מבינים שיעיפתכם אינה מגעת לחצי מיעיפתם של אותם סבלים. ואם אלו יגיעים ועמלים כדי להשתכר אלא צרור נקוב, כ"ש וכ"ש שראוי לכם להתייגע ולעמול בתורה הקדושה, שאין שיעור לגדול שכרה.

המשיכו ללכת בדרך, ראו חנות גדולה ובעל העסק שקוע בספרי חשבונותיו, המשרת הגיש לו דבר מאכל, ובעה"ב דחה אותו, כי היה מאוד עסוק בחשבונותיו, וכל עוד לא יתיישב החשבון, אין ראשו נתון לאכילה. פנה המלמד אל תלמידיו ואמר: לימוד מוסר מאותו סוחר. למרות שהוא עשיר גדול, בכל זאת בגלל איזה חשבון אחד שלא מתיישב לו, הוא לא מוצא מנוחה לנפשו, והוא לא יאכל וישתה עד שיעיף לפתרון. כך צריך האדם להרגיש בעסק התורה שלו, שגם אם כבר מילא כריסו בתורה, מ"מ אם תוך כדי לימודו נתקל באיזו גמרא מוקשית, לא יאכל ולא ישתה ולא יידע מנוח לנפשו, עד שיעלה בידו למצוא ישוב לקושייתו.

עשו דרכם חזרה לחיידר, ראו ילדים משתוללים, אחד רץ יחף, אחד אוכל ברשות הרבים, אחד צועק בקולי קולות, וכולם כשרצים לא שמים לב מהנעשה

סביבם. אמר להם המלמד, גם מהם צריכים ללמוד. אנו רואים, שילדים אלו עושים ככל העולה על רוחם, הם לא חוששים מלעג הבריות, ומהביזיון שהם גורמים לעצמם. כך צריך להיות בעבודת ה' ועסק התורה של האדם, כדי למלא תאוות נפשו בעסק התורה, לא יתפעל ממה שצוחקים ממנו, ואפילו אם ישמע חרפת עמי ארצות הלועגים לו, שלא יתפעל, כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה". זהו הפירוש "קחו מאתכם", מכל דבר שקורה אתכם, לימוד לקח ומוסר לעבודת ה'.

רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל, הביא בדרשותיו דוגמא ל"קחו מאתכם תרומה לה'", וסיפר, באחת מהפעמים כשחזר מארה"ב לא"י, כל המושבים במטוס היו תפוסים. לכל אחד היתה חבילה על ידו ותחת רגליו, והיה מאוד מאוד צפוף. במשך שעות ישבנו במקומותינו בלי יכולת תנועה. באמצע הטיסה, קמתי ממקומי כדי לחלץ מעט את עצמותי. פסעתי לאיטי, והנה אני רואה למולי מדרגות המובילות לקומה השניה. עליתי במעלה המדרגות, אך בפתח הקומה השניה עצר אותי דייל בנימוס, ומנע ממני את המעבר. מה רצונך אדוני? רציתי להיכנס פנימה. מצטער, אי אפשר, זו "מחלקת עסקים". ומדוע אינני יכול להיות כאן? כי הכרטיס למחלקת עסקים יקר יותר, ענה לי. אין בעיה, אני מוכן לשלם, אני רוצה להתרשם איך זה לשבת למעלה. מצטער אדוני, כדי לשבת למעלה צריך לשלם למטה...

"קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'" (ל"ה - ה)

הקשה **רבי יצחק קארו זצ"ל**, דודו של מרן ה"בית יוסף", בספרו "תולדות יצחק", לשם מה מדגישה התורה את ענין ההבאה שאמרה "יביאה את תרומת ה'". ומבאר, קודם חטא העגל היתה התרומה אמורה להיות על ידי שבני ישראל יפרישו את תרומתם למשכן, והגזברים יעברו מבית לבית לאסוף את כל התרומות. כמו שכתוב [לעיל כ"ה - ב] "ויקחו לי תרומה", שהגזברים יקחוה מבתי בני ישראל. אך כיון שחטאו בעגל, שבו מיהרו כולם בעצמם להביא את תכשיטיהם וזהבם לעשיית לעגל, שנאמר "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב ויביאו" [לעיל ל"ב - ג], לכן אמר הקב"ה כעת, כדי לכפר על מעשה העגל יהיה עליהם להביא בעצמם את הנדבות, ולא יבואו הגזברים אל בתיהם, אלא "יביא", כל אחד יביא בכוחות עצמו.

"קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'" (ל"ה - ה)

בפסוק כתוב שאת המשכן עשו כל נדיב לב! למד מזה מרן רה"י **רבי אהרן לייב שטיינמן**, על צדקה כופין, אך בבניית המשכן לא כפו, כיון שלא שייך השראת השכינה עם כסף, רק עם לב.

מסתפק **רבי אהרן לייב שטיינמן** אם אדם יתן לא מנדבת ליבו, ייתכן וזה יהיה לעכובא... אי אפשר לבנות בית המקדש בלי נדיבות הלב, כי בית המקדש בונים עם אהבה להשם יתברך!

היה גביר גדול שבא אל **רבי אהרן לייב שטיינמן** ואמר לו, שלדעתו, היום בדורינו צריך לתת תרומות בעיקר למוסדות של בעלי תשובה וכדומה, לא לישיבות, כי הישיבות בין כה וכה ילמדו, ובני התורה בכל מצב ישמרו תורה ומצוות, אז

אולי בלי כסף יהיה להם קצת פחות אפשרויות לעמל, ואולי לא יבינו את הרשב"א ממש עד הסוף... בסדר, אבל הוא יישאר בן תורה, וישאר ללמוד ולקיים תורה ומצוות. אבל את בעלי התשובה אתה מציל מרדת שחת!!! שלא יהיו חייבי כריתות וחייבי סקילה וחייבי מיתות בית דין... הוא היה בטוח בצדקתו ונחוש בדעתו.

רבי אהרן לייב חיך ואמר, ידוע תדע ובין תבין... וכי נראה לך שהיצה"ר נבהל מהכסף שלך...? היצר הרע לא נבהל מגבירים... לא הכסף שלך עושה בעלי תשובה, אלא כשיש עמלי תורה עם כל הכח שלומדים עד הסוף אז יש אור טהור בעולם וזה משפיע שיבואו בעלי תשובה, ואם צריך בסוף קצת כסף - אז הכסף שלך עוזר קצת אבל בלי עמלי תורה - אין בעלי תשובה!!!

"קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה וכו'" (ל"ה - ה)

שואל **רבי זלמן סורוצקין**, אם כל אחד מצווה לקחת, אז מי בעצם אמור לתת? מסביר **הרב סורוצקין**, "קחו מאתכם תרומה", שכל אחד ואחד יהיה הגובה, וממי מי הוא יגבה? כל אחד אצל עצמו, שהרי צריך להיות כאן נדבת הלב בצורה מושלמת, ואם באים גבאי צדקה לגבות את הכסף, לא יכולה להיות כאן נדבת לב שליומה.

מוסיף ה"פרדס יוסף", הזמן שבו נבחן האדם לראות מה הוא מסוגל לעשות, הוא כשקשה לו. דוגמא לכך ניתן לראות מהגמ' בב"ב [י:], שאלו את שלמה המלך, עד היכן כוחה של צדקה? ענה להם, כבר אמר דוד המלך אבי "פזר נתן לאביונים" [תהלים ק"ב - ט]. והשאלה, למה נתלה שלמה המלך באביו דוד? והתשובה היא, שכסף לא נחשב בזמן שלמה המלך, ואם כך, לא ניתן למדוד את כח הצדקה של האנשים. לכן אמר את דברי אביו, כי בזמן דוד המלך היו הרבה מלחמות והעם התרושש, עד שהעם נכנסו לשאול את דוד המלך מה לעשות? עמד ישראל צריכים פרנסה. לכן אמר, לכו ולימדו מאבי דוד המלך, שלמרות שקשה, צריכים לתת.

פעם היו בעיר אחת שני גבאים עשירים, **רבי ברוך ורבי דב**, שהיו חברים וגם שותפים בעסקים מזה שנים רבות. יום אחד נזקק **רבי חיים סולוביצ'יק** לסכום נכבד לתמיכה בישיבת וואלוז'ין. נסע ר' חיים למינסק, והתארח אצל ר' ברוך, וסיפר לו על המצב הכספי של הישיבה שהוא בכי רע, וביקש את עזרתו. חשב ר' ברוך ואמר: אין בעיה, כבוד הרב ישב וילמד, ואנו נראה מה לעשות. לאחר כחודש שואל ר' חיים את ר' ברוך, מה המצב? עונה ר' ברוך, ב"ה, מחצית הסכום כבר בידי, כבוד הרב ימשיך הלאה ללמוד ואנו נראה מה ניתן לעשות. שמח ר' חיים והמשיך ללמוד. לאחר חודש נוסף, שאל ר' חיים שוב את ר' ברוך למצב העניינים, ענה ר' ברוך, ב"ה יש כבר בידי את כל הסכום. שמח ר' חיים ויצא לביתו בשמחה. לאחר מספר שבועות מגיעים לדין תורה לוואלוז'ין שני הגבאים, ר' דב ור' ברוך. התובע ר' דב טען, למרות שהוא שותף בכל דבר עם רבי ברוך כבר עשרות שנים, התברר לו שלאחרונה הוא עשה עסקה ולא שיתף אותו בכך. העיסקה שהיא עיסקת חיים, "להציל את ישיבת וואלוז'ין". התברר, שר' ברוך נתן בעצמו את כל הכסף להצלת ישיבת וואלוז'ין, ולא שיתף אף אחד אפילו לא את שותפו לעסקים מזה שנים רבות. שאל ר' חיים את רבי ברוך, אם נתת את כל הכסף מכיסך, למה החזקת אותי בביתך חודשיים היית יכול לתת

לִי מִיד אֶת הַכֶּסֶף? עֲנֵה ר' בְּרוּךְ, "הָאֵם הָרַב חוֹשֵׁב שׁוּה עֵינֵי קָל לִתֵּן סָכּוּם כֶּסֶף כָּל כֵּךְ גָּדוֹל? בְּתַחֲלִילָה עֲבַדְתִּי עַל עֲצָמֵי הַלְּהוּצִיא מִחֲצִי הַסָּכּוּם, וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי אֶת הַמַּחְצִית הַשֵּׁנִיָּה.

"קָחוּ מֵאֲתַכֶּם תְּרוּמָה לַה' כָּל נָדִיב לִבּוֹ יִבְיָאֵה אֶת תְּרוּמַת ה'" (ל"ה - ה)

כְּתוּב בַּחֲזוֹ"ל, כִּי בִּרְכָה נִשְׁלַחָה בְּתְרוּמַת הַמִּשְׁכָּן. מִשְׁמַע מִכָּאן, כִּי רַק בְּדֶרֶךְ נֶס הַסְפִּיקָה הַתְּרוּמָה לְמִלְאֲכַת הַמִּשְׁכָּן. שׁוֹאֵל רַבִּי יְהוֹנָתָן אֵיבְשִׁיץ, לִשְׁם מִה הִיא צוּרֶךְ בְּבִרְכָה מִיּוֹחַדָּת שֶׁתִּשְׁלַח בְּתְרוּמָה, וְכִי לֹא הִתְנַדְּבוּ דִּי וְהוֹתֵר? וּמִתְרִין, אִמָּנֹם הָעֲשִׁירִים נִתְּנוּ דִּי וְהוֹתֵר וְהֵם לֹא הוֹצִרְוּ לְבִרְכָה, אֲבָל הָעֲנִיִּים, שֶׁגַּם רָצוּ לְהִתְנַדֵּב אֲבָל לֹא הָיָה לָהֶם, וְהַקֵּב"ה שְׂרָאָה לְלִיבָם, שֶׁלַח בִּרְכָה בְּתְרוּמָתָם, וְנַעֲשֶׂתָה תְרוּמָתָם הַמוֹעֵטָה לְרַבָּה וּגְדוּלָּה, כְּמוֹ תְרוּמָתָם שֶׁל הָעֲשִׁירִים, כְּדִי שֶׁלֹּא לְבִיִּישֵׁם. כִּנְגֵד שְׁנֵי סוּגֵי אֲנָשִׁים אֱלּוֹ מְדַבֵּר הַפֶּסֶק. לְעֲשִׁירִים שִׁיכּוּלִים לִתֵּן מִכִּיסָם בְּיַד רַחֲבָה אִמְרָה הַתּוֹרָה "קָחוּ מֵאֲתַכֶּם תְּרוּמָה לַה'", שֶׁהַתְּרוּמָה הַזֹּאת הִיָּתָה כּוֹלָה מֵאִיתָם, זוֹהִי הִיָּתָה הַנִּדְבָּה שֶׁלָּהֶם. אֲבָל "כָּל נָדִיב לִיבּוֹ", אֱלּוֹ שְׂאִינָם יִכּוּלִים לְהִיָּתוּ נָדִיבִים אֲלֵא בְּלִיבָם, וְלִמְעֵשָׂה אֵינָם יִכּוּלִים לִתֵּן הַרְבֵּה, "יִבְיָאֵה אֶת תְּרוּמַת ה'", הַפֶּסֶק קוֹרֵא לְזֶה תְרוּמַת ה', שֶׁהִרִי נִשְׁלַחָה בְּתְרוּמָתָם בְּרִכַּת שְׂמִים, וְאִ"כ לֹא כָּל הַתְּרוּמָה הִיָּתָה מִשְׁלָהֶם, אֲלֵא חֶלֶק מִמֶּנָּה הִיָּתָה אֲכָן תְּרוּמַת ה'.

הַמִּלְבִּי"ם בִּסְפָרוֹ "אַרְץ חֲמֻדָּה" מִסְבִּיר כַּעֲיֵן זֶה. הַגַּמ' בְּקִידוּשֵׁין [מ:] אֹמֶרֶת, מִחֲשֵׁבָה טוֹבָה הַקֵּב"ה מִצְרַפָּה לְמַעֲשָׂה. אָדָם עֲשִׂיר, יִכּוּל לְקִיִּים אֶת תְּרוּמָתוֹ בַּפּוֹעֵל. לְעוֹמֶת זֹאת, אָדָם עֲנִי וְאֲבִיּוֹן שְׂרוּצָה בְּכָל מְאֻדּוֹ לְקִיִּים מִצְוֹת צְדָקָה, אֲבָל בַּפּוֹעֵל אֵין לוֹ, הִרִי הַמִּחֲשָׁבָה הַטּוֹבָה שֶׁבְּלִיבּוֹ נִחְשַׁבְתָּ לוֹ כְּאִילוֹ קִיִּים מִצְוֹת צְדָקָה בַּפּוֹעֵל - זֶה מִה שֶׁכְּתוּב "קָחוּ מֵאֲתַכֶּם", מִמּוֹנָכָם, "תְּרוּמָה לַה'". וְאִם תִּשְׁאָל, מִה יִהְיֶה דִּינוֹ שֶׁל עֲנִי שְׂרוּצָה וְאֵין לוֹ, עַל זֶה הוֹסִיפָה הַתּוֹרָה "כָּל נָדִיב לִבּוֹ", אֲפִילוֹ אִם אֵין לוֹ אֶךְ בְּלִיבּוֹ מִשְׁתַּקֵּק לְקִיִּים אֶת הַמִּצְוָה, נִחְשָׁב כְּאִילוֹ הִבִּיא בְּעַצְמוֹ אֶת הַתְּרוּמָה. מוֹסִיף הַמִּלְבִּי"ם, שֶׁלְּחֹשֶׁב מִחֲשָׁבוֹת יֵשׁ מַעֲלָה יִתִּירָה, שֶׁהַקֵּב"ה מִצְרַפָּה לְמַעֲשָׂה. אָדָם שֶׁעֲשָׂה אֶת הַמַּעֲשָׂה בַּפּוֹעֵל, אֵין לוֹ אֲלֵא אֶת הַמַּעֲשָׂה שֶׁעֲשָׂה וְלֹא יוֹתֵר, אִם לְמַשֵּׁל הִבִּיא זֶה, אֵין לוֹ אֲלֵא תְרוּמַת זֶה, אִם כֶּסֶף, כֶּסֶף, אִם נִחוּשֶׁת - נִחוּשֶׁת. לְעוֹמֶת זֹאת, לְמִחֲשָׁבָה טוֹבָה אֵין גְּבוּל. אִם חֲשַׁב בְּלִיבּוֹ לְהִבְיָא מִכָּל הַמִּינִים, עוֹלָה לוֹ הַדְּבָר כְּאִילוֹ הִבִּיא אֶת כּוֹלָם גַּם יָחֵד. זֶהוּ שְׁנֹאמֵר "כָּל נָדִיב לִבּוֹ", כָּל, שֶׁזֶה נִחְשָׁב לוֹ כְּאִילוֹ הִבִּיא אֶת כָּל הַתְּרוּמָה בְּשִׁלְמוֹת, זֶה כֶּסֶף וְנִחוּשֶׁת.

"וְשִׁמֹן לְמֵאֹר וּבִשְׂמִים לְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה וּלְקִטּוֹרֹת הַסָּמִים וְאֲבִנֵי שׁוֹהֵם וְאֲבִנֵי מִילּוּאִים לְאִפּוֹד וּלְחֹשֶׁן" (ל"ה - ח - ט)

יֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן, בְּכָל שְׂאֵר הַנִּדְבוֹת לֹא מְפֹרָשׁ מִה שִׁיעֲשׂוּ מֵהֶם, וְרַק בִּשְׁמֹן וּבִבְשָׂמִים וּבְאֲבָנִים מְפֹרָשׁ מִה עֲתִידִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם?

מִתְרִין רַבִּי צְבִי אֱלִימֶלֶךְ שִׁפְרָא מְדִינַת זִי"ל בִּסְפָרוֹ "אַגְרָא דְכֻלָּה", כָּל שְׂאֵר הַנִּדְבוֹת, כְּגוֹן: זֶהב וְכֶסֶף וְכו' הֵיוּ יִכּוּלִין לְהִתְנַדֵּב אִיזָה זֶהב וְכֶסֶף שִׁירְצוּ, וְאֲפִילוֹ אִם הוּא לֹא הִיָּתָה זֶהב טָהוֹר, יִכּוּלִים לִיתֵּנוּ בְּאֵשׁ וּלְשַׂרֵּף הַפְּסוּלָת, מִשָּׂא"כ בִּשְׁמֹן - אֵינוֹ כֶּסֶף רַק דּוּקָא הָרָאשׁוֹן, כְּמִבּוֹאֵר בְּגַמ' [מִנְחוֹת פ"ו]. 'מִגְרָגְרוֹ בְּרָאשׁ הַזֵּית', עַל כֵּן אָמַר 'שְׁמֹן לְמֵאֹר' - ר"ל שְׁמֹן כִּזָּה אֲשֶׁר רָאוּ לְמֵאֹר, מִה שְׂאֵין כֵּן הַשֵּׁנִי, שֶׁבְּרָאשׁוֹן אִם יִבְיָאוּ לֹא יוֹצֵלָה. וְכֵן בִּשְׂמִים - יְדוּעַ שֶׁבְּעוֹלָם קִיָּמִים מִיָּנִי בִּשְׂמִים רַבִּים, וְאֵינָם רְשָׁאִים לַעֲשׂוֹת שְׁמֹן הַמִּשְׁחָה רַק מִהַבְּשָׂמִים הַמִּיּוֹחַדִּים

הַמִּבּוֹאֵרִים בְּפִרְשַׁת כִּי תִשָּׂא, וְאִם יִבְיָאוּ בִּשְׂמִים אֲחֵרִים - הֵם לֹא יִצְלָחוּ לְשׁוֹם דְּבַר, עַל כֵּן אָמַר 'וּבִשְׂמִים לְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה' - ר"ל בִּשְׂמִים כְּאֵלּוֹ הָרָאוּיִן לְשִׁמֹן הַמִּשְׁחָה. וְכֵן אֲבָנִים טוֹבוֹת יִשְׁנֵן לְרַבְּבוֹת, אֲבָל הַנִּצְרָכִים לְתְרוּמָה הֵם דּוּקָא אוֹתָם הַכֶּשֶׁרִין לְאִפּוֹד וּלְחֹשֶׁן.

"וְאֲבִנֵי שׁוֹהֵם וְאֲבִנֵי מִילּוּאִים לְאִפּוֹד וּלְחֹשֶׁן" (ל"ה - ט)

בַּפֶּסֶק זֶה מְסַיֵּם מִשָּׁה רַבֵּנוּ לְבַקֵּשׁ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַנִּצְרָכִים לְמִלְאֲכַת הַמִּשְׁכָּן. לְכַאֲוֹרָה מִן הָרָאוּי הִיָּתָה לְפִתּוֹחַ בְּאֲבִנֵי הַחֹשֶׁן, שֶׁבָּהֶם רָאָה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶת הַתְּשׁוּבוֹת שֶׁשָּׂאֵל בְּאוֹרִים וְתוֹמִים, וּמְדוּעַ אִ"כ מִשָּׁה רַבֵּנוּ חוֹתֵם בְּדִיוֹק בְּאֲבִנֵי הַשׁוֹהֵם וְהַמִּילּוּאִים? מִתְרַצִּים "בְּעֵלִי הַמּוֹסֵר", עַל פִּי הַמּוֹבָא בְּגַמ' בְּיוֹמָא [ע"ה]. "וְהַנְּשִׂאִים הִבִּיאוּ אֶת אֲבִנֵי הַשֶּׁהֶם" [ל"ה - כ"ז] תִּנָּא נְשִׂאִים מִמֶּשׁ וְכֵן הוּא אֹמֵר [מְשַׁלֵּי כ"ה - י"ד] נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגִשְׁם אֵין, מִבּוֹאֵר שֶׁהָעֲנָנִים הֵם שֶׁהִבִּיאוּ אֶת הָאֲבָנִים הַלֵּל, אִ"כ הַנְּשִׂאִים לֹא טָרַחוּ בָּהֶם לְהַשִּׁיגֵם, אֲלֵא הַקֵּב"ה שֶׁלַח אוֹתָם, וְאִמָּנֹם עֲצָם זֶה שֶׁהַקֵּב"ה שֶׁלַח לְנְשִׂאִים אֶת הָאֲבָנִים מֵרָאָה עַל גְּדֻלָּתָם, אֲבָל כִּיּוֹן שֶׁלֹּא עֲמָלוּ בָּהֶם, עַל אִף חֲשִׁיבוֹתָם אֵינָם נִמְנָים בְּתַחֲלִילַת הַרְשִׁימָה אֲלֵא בְּסוּפָה, כִּי הַקֵּב"ה מְעִרִיךְ וּמַחְשִׁיב אֶת מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הָאָדָם, אֶת הַדְּבָרִים שֶׁהִגִּיעַ אֲלֵיהֶם תוֹךְ מֵאֲמִץ וְיָגִיעָה, וְלֹא אֶת הַדְּבָרִים שֶׁבָּאִים אֵלָיו לְלֵא טָרַחָה וּמֵאֲמִץ.

"וְכָל חֶכֶם לֵב בָּכֶם יִבּוֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה'" (ל"ה - י)

מִה הַחֲכָמָה, הַחֲכָמָה הַגְּדוּלָּה הִיא, אֹמֵר ה'פֶּרֶדֶס יוֹסֵף', שֶׁנַּעֲשָׂה צִוּוֵי ה'. וּמְדוּעַ זֶכֶה בְּצִלָּאֵל לְבָנוֹת אֶת הַמִּשְׁכָּן, וְשֶׁהַקֵּב"ה אָמַר "וְאִמְלֵא אוֹתוֹ רוּחַ אֱלֹקִים בְּחֲכָמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת" [ל"א - ג]? אֹמֵר ה'מִשְׁךְ חֲכָמָה', כִּיּוֹן שֶׁסָּבּוּ חוֹר, לֹא עָשָׂה חֲשִׁבוֹנוֹת, אֲלֵא הִיָּתָה תְּמִים וּמִסֵּר נַפְשׁוֹ וְלֹא עֲבַד עֲבוּדָה זָרָה, וְלִכֵּן זֶכֶה לִנְכַּד חֶכֶם גָּדוֹל.

בְּכַנְסִיָּה הַגְּדוּלָּה הָרָאשׁוֹנָה הִשְׁתַּתְּפוּ כָּל גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְדָרְכָם שֶׁל חֲסִידִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשָׂה, יִשְׁבוּ וְשׁוּחָחוּ בִּינֵיהֶם בְּגִדְלוֹת רַבּוּתֵיהֶם. זֶה אֹמֵר, הַרְבֵּי שְׁלִי עֲשֵׂה מוֹפְתִים גְּדוּלִים, כִּי צָדִיק גּוֹזֵר וְהַקֵּב"ה מְקַיֵּם, זֶה אֹמֵר הַרְבֵּי שְׁלִי עֲשֵׂה כֵךְ וְכך. בָּאוּ לְבָנוּ שֶׁל ה'חִפֵּץ חַיִּים" וְשָׂאֵלוּ אוֹתוֹ, וְמִה אֲבִיךָ עוֹשֶׂה? מִה הוּא גּוֹזֵר וְהַקֵּב"ה מְקַיֵּם! עֲנֵה, אֲבִי עוֹשֶׂה אֶת הַמוֹפֵת הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, כָּל מִה שֶׁהַקֵּב"ה גּוֹזֵר, הוּא מְקַיֵּם.

"אֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כֵּנוֹ" (ל"ה - ט"ז)

פֶּלֶא גָדוֹל הוּא, שֶׁבְּתִיאוֹר נְשִׂיאת הַמִּשְׁכָּן וְכִלְיוֹ, הַמוֹפִיעָה בְּחוֹמֵשׁ בְּמִדְבָּר, לֹא מוֹזְכָּר כָּלֵל כִּיצַד נִשָּׂא אֶת הַכִּיּוֹר וְאֶת כֵּנוֹ, וְמִי נִשָּׂא. ה'אֲבָן עֲזָרָא" מִתְרִין ש'אוֹלֵי עַל הָעֲגֻלוֹת הֵיוּ נְשׂוּאִים".

אֶךְ הַתְּמִימָה עֲדִיין בְּעֵינָה עוֹמֶדֶת: הִרִי בְּחוֹמֵשׁ בְּמִדְבָּר הַתּוֹרָה מְפֹרָשֶׁת כָּל פֶּרֶט מִי נִשָּׂא, אֲפִילוֹ אֶת הַדְּבָרִים הַקְּטָנִים כְּגוֹן הִיתְדוֹת וּמִיתְרֵיהֶם, וְאִם כֵּן, מְדוּעַ לֹא נִכְתָּב בְּמִפּוֹרֵשׁ מִי נִשָּׂא אֶת הַכִּיּוֹר וְכִיצַד? מִתְרִין רַבִּי זֶלְמָן סוֹרוּצְקִין בִּסְפָרוֹ "אוֹזְנֵי לְתוֹרָה" עַל פִּי הַמּוֹבָא בַּחֲזוֹ"ל, שֶׁבָּאֵר מִיָּס חַיִּים הִיָּתָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְכָל לַיְלָה הֵיוּ מִשְׁקָעִים בְּתוֹכָהּ אֶת הַכִּיּוֹר, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְסְלוּ מִיָּמִיו בְּלִינָה. וְהִנֵּה אָמַר חוֹ"ל עַל בָּאֵרָה שֶׁל מֵרִים, שֶׁהִיָּתָה מִתְּגַלְגַּלַּת מַעֲצָמָה בְּעַקְבוֹת מַחְנֵה

ישראל במדבר, וכשחנו ישראל הייתה הבאר נעמדת בחצר אוהל מועד. ואם את כיור המקדש היו משקעים בלילה בבאר, מסתבר שגם בכיור המשכן נהגו כך, והיו משקעים אותו בבאר שהייתה מצויה להם במדבר - בארה של מרים. ואם כן, מסתבר שגם בעת המסע במדבר, היה הכיור שקוע בתוך בארה של מרים. ומכיוון שהייתה הבאר מתגלגלת והולכת מאליה, נמצא שהכיור, שהיה בתוכה, התגלגל גם הוא עמה, ולא היה צריך לשאתו. מסיבה זו, לא הוזכר הכיור עם כל כלי המשכן שנשא הלויים.

"ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה" (ל"ה - ב)

"ויבואו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אותו" (ל"ה - כ"א)

שואל רבי מנחם מענדל מרימנוב זצ"ל, מה בא הפסוק להשמיע לנו בזה ש"יצאו מלפני משה" הרי בתחילת הפרשה כתוב "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל", א"כ ברור שכולם יצאו בחזרה, ועוד, הכתוב היה צריך להזכיר את איסורי שבת בסוף - שלא תדחה מלאכת המשכן את השבת?

ותירין, משה רבינו חכם גדול היה, וידע שבני ישראל ירצו להביא את נדבתם, ועל כן נתיירא, שאם יאמר להם מתחילה נדבות מלאכת המשכן - לא ימתינו עד שיסיים את דבריו ותיכף ומיד יביאו ויחללו את השבת, והראיה, כי יצאו מלפני משה מיד בכלות הציווי על מלאכת המשכן, שיצאו להביא איש כמתנת ידו, ולכן הוצרך להקדים לומר להם איסור שבת.

רבי אליהו לאפיאן מתרין, אינה דומה יציאה ליציאה. על פי מראהו של האדם, על פי התנהגותו והליכתו, ניכר מהיכן בא ומהיכן יצא. אם ראית אדם יוצא ממקום פלוני, כל גופו מתנועע - כמוכה ירח, והליכתו מצד לצד, סימן שיצא מ"בית מרוח", ובוודאי שתה לשוכרה. לעומת זאת, אם ראית אדם יוצא ממקום פלוני רציני, הליכתו שקולה ומדודה, סימן כי יצא מבית המדרש. זהו מה שכתוב כאן, "מלפני משה", שכל מי שראה אותם, ידע מיד כי יצאו "מלפני משה".

רבי אליעזר לופיאן, ראש ישיבת "תורת אמת" בלונדון, בנו של רבי אליהו לאפיאן, מתרין: מעולם לא קרה שבני ישראל יצאו כולם כשסיים משה את שיעורו, כי היו שנשארו לשאול וכדרך השואלים אחרי כל שיעור. זו היתה הפעם היחידה שבה יצאו כולם ולא נשאר אף אחד, שכולם מיהרו להביא את נדבתם למשכן בלי שום שיהיו...

וכך כותב החיד"א, כידוע, יש מרחק גדול בין המחשבה למעשה, בין הרצון הטוב להגשמתו, והרבה רצונות טובים מתנדפים לפני שיצאו אל הפועל. הרבה אנשים נושאים בליבם רעיונות ומחשבות נעלות, אבל לכלל מעשה אינם מגיעים. לכן מספרת לנו התורה, כי בתרומת המשכן לא היה אף אחד כזה, "כל איש אשר נשאו לבו" ו"נדבה רוחו", שהיה לו רצון לנדב ונשאר ברצונו לבדו, אלא כולם "הביאו את תרומת ה'", קיימו רצונם, הוציאו את מחשבתם הטובה מן הכח אל הפועל.

ויש אומרים בדיוק הפוך, בתחילה כתוב "ויצאו כל עדת בני ישראל", ואח"כ כתוב "ויבואו כל איש אשר נשאו לבו", אל האסיפה לשמוע את הדרשה באו כולם, "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל". אבל אחרי שגמר משה את דבריו "ויצאו כל עדת בני ישראל", ולחזור חזרו רק יחידי סגולה, "ויבואו כל איש אשר נשא לבו", רק יחידי סגולה, רק נדיבי לב.

"ויבואו כל איש אשר נשאו לבו" (ל"ה - כ"א)

כוונת המילים "אשר נשאו לבו" מבאר הרמב"ן, כי לא היה מייששו שידע ללמד לעשות את כל המלאכות הנצרכות במשכן, אבל מצא אנשים שמטבעם ידעו לעשות כן ויגבה לבו בדרכי השם לבוא לפני משה ולומר לו "אני אעשה כל אשר אדני דובר".

רבי חיים שמואלביץ היה אומר, שמדברי הרמב"ן ישנו לקח נוקב לכל יהודי ויהודי, שהרי דרכו של אדם, שאם מבקשים ממנו לעשות יותר, הוא מתחיל להצטדק ולטעון שהוא לא יכול, הוא לא למד וכי הדבר למעלה מכוונתו וחבל על עמלו ויגיעתו שיהיו בלאו הכי לריק. - מול אדם כזה, עומד הרמב"ן ואומר לו, שקרן, אתה דובר שקרים, שהרי אין לך דבר יותר קשה ממלאכת המשכן, שכתוב "לחשוב מחשבות לעשות בזהב ובכסף וכו' ובחרושת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת". אם ניגש לאדם שלא למד מעולם עבודות אלו ונאמר לו תבנה, תגלגל בעץ, הוא יאמר שאין לו שום סיכוי להצליח, אע"פ כן מי שקיבל על עצמו ונשא ליבו בחכמה ולומר "כל אשר אדוני דובר" עשה והצליח והקים את המשכן ע"י "ויגבה לבו בדרכי ה'". וא"כ, אם הדבר כך במלאכה מורכבת כזו, שמטבע הדברים צריך להצלחתה מומחיות מיוחדת, ידיים עדינות, כ"ש כל ענייני עבודת השי"ת המוטלים על האדם, אין כל הצדקה לאדם לומר שאינו מסוגל לכך, אלא "ויגבה לבו בדרכי השם", ויעשה ויצליח ויווכח שכוחו במותניו לעשות גדולות ונצורות.

יסוד מופלא זה, היה תמיד בפיו של תלמידו ושאר בשרו, ראש ישיבת מיר רבי **נתן צבי פינקל** זצ"ל, הוא לא היה רק נאה דורש, אלא ביצע את הדברים בפועל, והיה סמל ודוגמא לדורנו, שאין דבר העומד בפני הרצון. **רבי נתן צבי** זצ"ל קיבל את הנהגת הישיבה כשהיה חולה במחלה קשה, בדרגה כזו שהיתה מצריכה אישפוז במוסד סיעודי. ואכן, בסיעתא דשמיא הצליח, בניגוד לכל הגיון והבנה אנושית, בתוך מצבו זה להגדיל את ישיבת מיר עשרת מונים. פתח בה עשרות חבורות בכל מקצועות התורה, ובנה עבורם בתי מדרש רבים, ועשה אותה למבצר התורה הגדול בעולם בכמות ובאיכות, תוך שהוא עצמו מוסר בהם שיעורים וחבורות, ואף שקוע בלימודו ועבודתו בקודש באופן מופלא.

"ויבואו האנשים על הנשים" (ל"ה - כ"ב)

כותב ה"דעת זקנים" מבעלי התוספות, הנשים למרות ויתורן על תכשיטיהן, היו שמחות וזהירות במלאכת שמים, לכן זכו הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חודש, כי במעשה העגל לקחו מהם תכשיטים בעל כורחם, כמו שכתוב בפסוק "ויתפרקו", ובמעשה המשכן שמחו בנתינה, לכן ניתן להם ראש חודש ליום טוב. ומדוע דווקא את ראש חודש כי בראש חודש ניסן הוקם המשכן, ואגב אותו ראש חודש נתנו להם כל ראשי חדשים.

וכן הביא רש"י במגילה [כ"ב:] וז"ל, ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו נומיהן בעגל ואני מצאתי בפרק מ"ה דברייא דרבי אליעזר שמעו הנשים ולא רצו ליתן נומיהן לבעליהן אלא אמרו להן אתם רוצים לעשות פסל ומסכה שאין בו כח להציל ונתן הקב"ה שכרן של נשים בעולם הזה שיהיו משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים ולעוה"ב הן עתידות להתחדש כמו ראשי חדשים שנאמר תתחדש כנשר נעורייכי.

יש לדייק לשון הכתוב 'ויבואו האנשים על הנשים', מה הבא הכתוב לרמוז במילה 'על', מבאר ה"שפת אמת" [תרמ"ג ד"ה בשם] בשם זקנו ה"חידושי הרי"ם" בזה"ל: הכתוב בא לרמוז על מעלת בעלי תשובה, שאנשים שחטאו נתעלו מעל הנשים שלא חטאו, עכ"ל. כלומר, כידוע, התרומות למשכן היו תשובות המשקל למעשה העגל. ובחטא זה נכשלו רק האנשים ולא הנשים (שהם לא רצו להביא את תכשיטיהן), ובנדבת המשכן נתכפר לבני ישראל, ונמצא שהיו 'האנשים' בדרגת בעלי תשובה, שהם חטאו וחזרו ממעשיהם הרעים, אכן 'הנשים' שלא חטאו הן בבחינת צדיקים גמורים. ולזה בא הכתוב ואמר ויבואו האנשים על הנשים, כי האנשים היו במעלה יתירה על הנשים, שבמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד [ברכות לד:].

"ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב" (ל"ה - כ"ב)

עם הנשים וסמוכין אליהם. [רש"י]

ובהגדה ברש"י כתוב, ומה שהתרגום הניח על כפשוטו משום דלא מתרגם ויבאו אנשים ואתו גבריא כמו שמתרגם לעיל מיניה רק מתרגם ומייתן. ורצה לומר שהביאו החח וזנו בעודן על הנשים, עכ"ד.

שואל רבי יהודה אריה דינר, למה היו צריכות להוריד את התכשיטים בפתח בית המקדש? ועוד, למה התורה מדגישה זאת שהתכשיטים הגיעו בעודן עליהם?

ומתוך, אם הנשים היו מביאות את תכשיטן בתוך שקית, היה צד לחשוב שאלו תכשיטים המונחים בביתן והן לא צריכות אותם אבל את התכשיטים שהן משתמשות בהן הן לא מוכנות להביא, קמ"ל שאפילו תכשיטים שהולכות איתם והן מנצלות עד הרגע האחרון, אבל כשמוגיעות לפתח בית המקדש הן מוסרות אותם בשמחה ובאהבה.

ואף אנו צריכים ללמוד מזה שאדם צריך לתת את כל מה שיש לו כדי לעבוד את ה'.

"ויבואו האנשים על הנשים" (ל"ה - כ"ב)

עם הנשים וסמוכין אליהם. [רש"י]

בספר "מנחה בלולה" שואל, לשם מה באו הנשים עם הבעלים? ומתוך, כי הנשים לא רצו להאמין לבעליהן, אחרי שראו כי לקחו את תכשיטיהן לעשיית העגל. לכן באו איתם לראות אם אכן נדבתם הוא עבור המשכן.

בליקוטי הריצב"א מתוך, הרי הלכה פסוקה שלא לוקחים צדקה מרובה מן האשה, שיכול להיות שנותנת ללא דעת בעלה, ואילו היה יודע היה מתנגד [עין ב"ק ק"ט.], וכיון שהנשים ידעו שהגבאים לא יקחו מהן, לכן הביאו איתן את בעליהן כדי שיתנו את הסכמתם. וכן כתבו הספורנו והשפתי חכמים.

ב"כלי יקר" מפרש הסבר מעניין: הנשים לא רצו לתרום את תכשיטי הזהב, שהרי המשכן היה לכפרה על חטא העגל, ולפי שהן לא חטאו בעגל לא רצו לתרום זהב, שלא יאמרו שהיה להן חלק בעגל הזהב. ולכן תרמו רק שאר דברים, כמ"ש "וכל אשה חכמת לב בידיה טוו", שהביאו מטווה. אולם האנשים לקחו מהן בכח את תכשיטיהן, וזו הכוונה "ויבואו האנשים על הנשים", שפרקו את תכשיטיהן בזרוע...

"ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב וכו'" (ל"ה - כ"ב)

רבים השואלים, מהיכן היה להן לנדב למלאכת המשכן, הרי מעשה ידיה של אשה לבעלה, וכמבואר בגמ' [כתובות מ"ז:] תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה? בשמו של ה"אמרי אמת" מתרצים, שהרי כל עיקר התקנה היא שיהיו מעשי ידיה לבעלה תחת המזונות, שהוא מפרנסה. וטעם זה אינו שייך במדבר, שהרי שם כל אחד קיבל את מזונו מן השמיים, על ידי המן שירד בכל יום. ולא היה מוטל על הבעל לתת לה מזונותיה, ולכן במדבר היו מעשי ידיה שלה, ויכולות היו הנשים לנדבן למלאכת המשכן.

תרוץ נוסף, הטעם שאין לוקחים מהנשים, כי חוששים שמא הוא גנוב, וכמו שהגמ' אומרת שם [ק"ה:], אבל גם זה לא היה שייך במדבר, שהרי הגמ' ביומא [ע"ה.] אומרת, שהמן היה מגיד להם מה שבחורין ומה שבסדקין, וכן אמרו, שכאשר היו באים בעלי דין לפני משה, היה עונה להם, לבוקר משפט, והיה הדין מתברר לפי המן. סביר היה להניח שחוששין היו לגנוב במצב כזה, ושוב אין לחשוש שמא נדבת האשה אינה משלה.

תירוץ נוסף תירץ ה"אמרי אמת", הגמ' ביומא [ע"ה.] אומרת, שיחד עם המן ירד להם אבנים טובות ומרגליות ותכשיטי נשים, נמצא שוב שהמן גרם לכך שאפשר היה לקבל תכשיטים מהנשים.

"ויבואו האנשים וכו' כל נדיב לב הביאו חח וזנו וטבעת וכמו כל כלי זהב וכו'" (ל"ה - כ"ב)

אומר ה"חתם סופר", יש נדיב לב, ויש מי שמביא תרומה. יש אדם שנותן תרומה, אבל הוא מחפש ובורר לעצמו מה ייעשה ומה לא ייעשה בכספי תרומתו, על מנת שתהיה לו תועלת והנאה מכך. למשל, הוא רוצה שמכספו יבנו ארון קודש, כי זה יחשיב את תרומתו. לעומת זאת, נדיב הלב, נותן את תרומתו ולא אכפת לו מה ייעשה בכספו, אפילו אם יקנו מכספו דברים פשוטים. לכן, "חח וזנו וטבעת וכמו כל כלי זהב" יש בהם בעיה, כי כלי שהיה בשימוש להדיוט, אסור לעשות תשמיש של קדושה כמו ארון ובמה לספר תורה. ולכן כתוב בהם "כל נדיב לב", כי להם לא היה אכפת להם מה יעשו בהם, אפילו תשמישים פשוטים ולא ארון קודש. ואם לא ניתנו מנדיב לב, אי אפשר היה לקחת, כי התורמים היו רוצים שיעשו מכספי תרומתם כלים חשובים, כגון ארון קודש, וזה דבר בלתי אפשרי.

"כל נדיב לב הביאו" (ל"ה - כ"ב)

בירושלמי [שקלים פרק א' - הלכה א'] מקשה, הן נקרא ולא נבעת? פי' איך אפשר לקרוא פסוקים אלו בלי חרדה [יש גרסא נבחת, שפירושו, איך נקרא פסוקים אלו בלא שנתבייש?], כי כשקוראים את הפסוק "כל נדיב לב", מפרשים אותו לטובה שכל נדיב לב תרם, אך האמת היא שלא כולם תרמו אלא הנדיבים בלבד תרמו, ומאידך לגבי מעשה העגל "ויתפרקו כל העם" שם פירושו לרעה, שכל העם פרקו נזמיהם, ומוסיף שם רב אבא בר אחא, אין אתה יכול לעמוד על אופיה של אומה זו, נתבעים לעגל ונותנין, נתבעים למשכן ונותנין.

שואל רבי מאיר שפירא מלובלין, עדיין הקושיא במקומה עומדת, למה נתנו לעגל "כל העם", ולמשכן רק "כל נדיב לב" ולא כל העם? ומתוך, כרגיל שעורכים מגביות, לפעמים משדלים את הנותנים שהכסף מוקדש לדברים

שבקדושה, ולבסוף מסתבר שסיבבו אותם בכחש, בזבזו את הכסף למטרות שונות, לעניינים בלתי נחוצים ולא מועילים. וכך גם היה במעשה העגל, לא כולם ידעו שאוספים תרומות בשביל העגל, הבטיחו להם "אלה אלהיך ישראל", המטרה היא נעלה וקדושה, ולכן "ויתפרקו כל העם". כשנודע להם אח"כ כי לקחו את כספם בכחש ובתרמית, התאכזבו. וכשבאו לקבל מהם תרומות למשכן, שוב לא היה להם אמון, ולכן רק "כל נדיב לבו הביאו".

"והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן" (ל"ה - כ"ז)
כך אמרו נשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרים אנו משלימים. ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב. [רש"י]

מדוע נחסרה דווקא האות יו"ד? כי החטא שלהם היה שפרשו מן הציבור ולא השתתפו יחד עם הכלל, ועמדו יחידים מן הצד, ולכן החסירו להם את האות שלפי כללי הדקדוק היא המבדילה בין יחיד לרבים (נשיא נשיאים), לרמז על התבדלותם מן הכלל כיחידים.

בספר **"באר יוסף"** מתרין, בנדבת המשכן ביקשו חמשה עשר דברים מהם. זהב וכסף ונחושת, תכלת וארגמן ותולעת שני וכו'... ומה נתנו הנשיאים, אבני שוהם, אבני מילואים, בושם ושמן. כלומר, ארבע דברים, ובנוסף הביאו מחצית השקל, ביחד חמשה דברים, וחסרו להם עשרה דברים. יוצא שחסר להם יו"ד, ולכן הורידו להם את האות הזאת משמם.

"חידושי הרי"ם" כותב, עיקר היהדות תלוי במידת הזריזות וההתלהבות לעבודת הבורא, שהרי הנשיאים כיון שהתעצלו חסר בהם יו"ד (יידישקייט).

"והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן" (ל"ה - כ"ז)
כך אמרו נשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרים אנו משלימים. ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב. [רש"י]

לכאורה קשה מדוע כתב רש"י לפי שנתעצלו הנשיאים, הרי הנשיאים הסבירו בטוב טעם ודעת מדוע נהגו כך! האם לזה יקרה עצלות? גם בימינו מצוי שהקרובים מאוד לחתן ולכלה אומרים להם: "תקבלו קודם את המתנות מכולם, ואנחנו ניתן את מה שיחסר לכם". אז מדוע מכנים הנהגה זו בעצלות? ביאר זאת בטוב טעם ודעת רבי יהודה ויסנשטרן שליט"א מירושלים. למה הדבר דומה? לאותו חזן שבסדר קדושה של תפילת מוסף, החל לסלסל בקולו מהפסוק 'שמע ישראל' במקום מ'הוא אלוקינו' כנהוג. ניגש אליו יהודי בתום התפילה ואמר לו: אמת ויציב שסלסלת יפה מאוד ב'שמע ישראל', אך אמור נא לי כיצד היית מסוגל להתאפק ולשתוק כאשר כל הקהל כולו הכריז יחדיו "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"?...

כך גם טענו לנשיאים: עם ישראל כולו מתגייס להרים את נדבת ליבו לבית השם, אז כיצד אתם מסוגלים להתאפק? ייתכן שמצד ההיגיון ההצעה שלכם מוצדקת, אבל כיצד אתם מסוגלים להתאפק?!

"והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן" (ל"ה - כ"ז)
כותב ה"חפץ חיים", אם נחסרה אות משמם של הנשיאים כשנהגו שלא כדון, הרי וודאי מרובה מידה טובה כשנהגו כדון. ואמנם, בפרשת נשא, בחנוכת המזבח ייחדה התורה לכל נשיא פרשה בפני עצמה אפילו שתרומותיהם היו שוות, כדי ללמד אותנו עד כמה חביבה לפני הקב"ה מצוה הנעשית מתוך זריזות ובחבורה אחת עם הציבור, ללא שמתגאה על חבירו, וללא קנאה ותחרות. כאשר התעצלו הנשיאים להשתתף עם הציבור בנדבתם, נחסרה אות משמם, ואילו כאשר הביאו כולם את נדבותיהם ברצון, הקציבה התורה מקום עבורם, ולא זו בלבד שלא קימצה באותיותיה, אלא אף הקציבה פרשה שלימה ונפרדת לכל נשיא ונשיא.

שלבדושה, ולבסוף מסתבר שסיבבו אותם בכחש, בזבזו את הכסף למטרות שונות, לעניינים בלתי נחוצים ולא מועילים. וכך גם היה במעשה העגל, לא כולם ידעו שאוספים תרומות בשביל העגל, הבטיחו להם "אלה אלהיך ישראל", המטרה היא נעלה וקדושה, ולכן "ויתפרקו כל העם". כשנודע להם אח"כ כי לקחו את כספם בכחש ובתרמית, התאכזבו. וכשבאו לקבל מהם תרומות למשכן, שוב לא היה להם אמון, ולכן רק "כל נדיב לבו הביאו".

"כל מרים תרומת כסף ונחושת הביאו את תרומת ה'" (ל"ה - כ"ד)
שואל רבי שלמה קלוגר, מדוע כתוב כאן "מרים", ואילו בתרומת הזהב לעיל [פסוק כ"ב] כתוב "וכל איש אשר הניף", מה ההבדל בין לשון תנופה שנאמר בזהב, לבין לשון הרמה שנאמרה בכסף ובנחושת? ומתרין, תרומת זהב באה לכפר על חטא העגל שחטאו בזהב, וקרבת כפרה דינו בתנופה. אבל תרומת כסף ונחושת שאינה באה לנדבה, וקרבת נדבה אינה צריכה תנופה. אבל עדיין קשה לי, שבפרשת פקודי נאמר "ונחושת התנופה".

"וכל אשה חכמת לב בידה טו ויביאו מטוה את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש" (ל"ה - כ"ה)

"וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טו את העיזים" (ל"ה - כ"ו)
בספר **"אוצרות צדיק וגאוני הדורות"**, מביא בשם רבי ישעיה אשר רובין ששואל, מדוע בפסוק שמדבר על טויות תכלת וארגמן תולעת שני ושש, כתוב רק "חכמת לב", ואילו בפסוק השני המדבר על טויות העיזים, כתוב "אשר נשא לבן אותנה בחכמה", שמשמע מזה שהשכילו את נדבתם בחכמה? ומתרין, כשהקב"ה ציווה בתחילת עבודת המשכן על שמירת שבת, ללמוד שעבודת המשכן לא דוחה שבת, היו בנות ישראל דואגות שלא תוכלנה לעשות כלום בשבת, לכן התחכמו ואמרו, נעשה הכל במשך השבוע, ובשבת נביא את זה אל משה. הבעיה היא, שגם מלאכת הוצאה נאסרה. לכן התחכמו עוד יותר, וטוו את הצמר על העיזים, וכך יכלו להעביר את זה בשבת, כי העיזים הלכו מעצמם אל משה רבנו.

"וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טו את העיזים" (ל"ה - כ"ו)
הגמרא בשבת [ע"ד] אומרת, חכמה יתירה היתה כאן. לכאורה קשה, מדוע הנשים טוו את העיזים כשהצמר עדיין מחובר ומשבחים אותן על כך שהיה צריך לזה חכמה יתירה, שיטוו בתלוש? מתרין האדמו"ר רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא, הרי הנשים לא היו מצוות על מלאכת המשכן, שמצוות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ובנין ביהמ"ק היא מצות עשה שהזמן גרמא, כי אסור לבנות בשבת. והכלל הוא כמו שכתוב בגמ' קידושין [ל"א], גדול המצווה ועושה, ממי שאינו מצווה ועושה, לכן עשו הנשים בחכמה שטוו על העיזים, שזו עבודה כלאחר יד, שלגביה יש רק איסור שבות, ואין שבות במקדש, וא"כ אפשר היה לעשות עבודת משכן זו גם בשבת. וא"כ, מצווה זו היא כבר לא מצוות עשה שהזמן גרמא, ממילא נשים חייבות בה ומצוות עליה, וזו היתה החכמה יתירה.

רבי יהונתן אייבשיץ מפרש בדרך שונה. הרבה נשים רצו לטוות ולזכות במצוה של טויות הצמר, והיו בוודאי בתוכן נשים שלא היו טהורות, וכיון שלא היה זמן להמתין עד שתטהרנה. נתחכמו לטוות את הצמר מעל גבי העיזים, כשזה עדיין

"והנשאים הביאו את אבני השפה ואת אבני המילואים לאפוד ולחושן" (ל"ה - כ"ז)
 כך אמרו נשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרים אנו משלימים.
 ולפי שנתעצלו מתחילה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב. [רש"י]
 שואל הרב מבריסק, מדוע באמת נענשו הנשיאים, הרי כל כוונתם היתה לשם שמים, וכל חשבונם לא היה אלא חשבון של מצוה, שהרי הם רק התכוונו להשלים מה שהציבור לא יביא – אומר הרב מבריסק, רואים מכאן, שכאשר מוטלת על האדם חובת קיומה של מצוה, צריך הוא לבטל את החשבונות, ואין לו לעשות אלא רצון בוראו, וכיון שנדבת המשכן היתה מצוה, לא היה בכח כל חשבון שבעולם לבטלה ולהימנע מנתינת התרומה, ולא היתה רשות לבטלה אף בנימוק העולה על הדעת, ולכן נענשו הנשיאים.

"והנשאים הביאו את אבני השפה ואת אבני המילואים" (ל"ה - כ"ז)
 כתוב ב"תרגום יונתן בן עוזיאל", שהעננים המכונים גם ב"נשיאים" נטלו את האבנים מנהר פישון והניחום בפאתי המחנה, משם לקחו אותם הנשיאים והביאום למשכן. כעין זה מבואר בגמרא [זמא ע"ה]. שהנשיאים, העננים הביאו את האבנים למדבר יחד עם המן. לפי זה צריך להבין, מדוע החשיבה התורה כל כך את נדבת הנשיאים, עד שייחדה פסוק מיוחד כדי לתאר את נדבתם, הרי הנשאים לא השקיעו מהכסף שלהם לצורך הבאתם, אלא מצאו אותם עם המן בניגוד לשאר בני ישראל שהביאו כתרומה מממונם.
 ביאר רבי שלום שבדרון זצ"ל: מבואר בגמ' [שם] שלפי מידת צדקותו של האדם כך המן ירד יותר קרוב אליו, לצדיקים המן ירד ליד פתח האוהל, לבינונים מחוץ לאוהל, ולרשעים בקצה המחנה. הנשיאים שהיו צדיקים היו רגילים שהמן היה מגיע אליהם בכל יום לפתח האהל, אך לפי דברי התרגום יונתן, העננים הניחו את אבני השוהם יחד עם המן בקצה המחנה, וכדי ללקוט את האבנים הוצרכו הנשיאים באותו היום ללקוט את המן בקצה המחנה יחד עם הרשעים, מה שודאי גרם להם ללא מעט בושה. למרות זאת לא חסו הנשיאים על כבודם והלכו ללקוט את האבנים, ועל כך ראוי, ודאי, לייחד פסוק מיוחד לנידבתם.

"כל איש ואשה אשר נדב לבם וכו' הביאו בני ישראל" (ל"ה - כ"ט)
 שואל ה"כתב סופר", צריך להבין, אחרי שכתוב "כל איש ואשה", מדוע חזר הכתוב ואומר "הביאו בני ישראל"? ומתריץ, יש שתי מידות בנותני צדקה. היו כאלה שחשבו גם להראות עושרם לרבים, שיכולים לתרום כסף וזהב, ולא נתנו לגמרי לשם שמים, או שרצו לכפר על חטאם בעגל. אלו הביאו בעצמם את נדבתם אל משה. אבל היו גם כאלה, שכל כוונתם היתה לשם שמים, לעשות רצון הבורא, ולא רצו שייודעו ונתנו בהסתרה. הם שלחו את נדבתם ע"י בניהם הקטנים ולא הביאו בעצמם, שלא יהיה פרסום לתרומתם. וזהו "הביאו בני ישראל", כלומר, הבנים של ישראל, הקטנים, שיהיה מתן בסתר.

"כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה'" (ל"ה - כ"ט)
 לכאורה בפסוק זה יש כפל לשון, שהתורה חוזרת על נדיבות הלב פעמיים, מבאר החיד"א, יש ובליבו של אדם מתעוררת מחשבה לעשות צדקה או כל מצוה אחרת. אחרי שעלתה מחשבה בליבו, לפעמים מסתפק אם היה כדאי או לא היה כדאי. ואפילו אם בסוף מחליט לעשות כמו המחשבה הראשונה ויקיים

את מה שחשב בהתחלה, מ"מ לא תהיה מחשבתו שלימה כמו בהתחלה, ויש במעשהו משהו פגום. כאן בתרומת המשכן, שמאות ואלפים תרמו למשכן, היו צריכים להימצא מספר אנשים שהתחרטו מתרומתם הראשונה, ויתנו אותה שלא בלב שלם ובנפש חפצה. זה שבאה התורה ללמד, כי נתנו בני ישראל להקב"ה כל מה שחשבו וכל מה שעלה על ליבם, והיתה זו תרומה לה' מתחילתה ועד סופה, מראשית המחשבה ועד סוף הנתינה, "אשר נדב ליבם אותם להביא לכל המלאכה אשר ציווה ה' ביד משה הביאו בני ישראל", הביאו את כל אשר נדב ליבם, והיתה זו נדבה לה' לשם שמים מתחילתו ועד סופו.

רבי יהונתן אייבשיץ מתריץ, מסתבר, שאותם שנמנו על הערב רב גם הביאו תרומה לבניית המשכן, אבל משה רבנו ובני ישראל לא רצו לקחת מהם, כי לא להם לפאר ולרומם את מקדש ה'. ואע"פ כן, כדי שלא יהיה הפסד להקדש בגלל שלא רצו לקחת מהם, היו צריכים לחזור ולתרום מכיסם את מה שלא רצו לקחת מהם. לתרומה זו רמזה התורה. **"כל איש ואשה אשר נדב וכו' - איש ואשה שלא מזרע ישראל, אלא מהערב רב, הביאו בני ישראל נדבה לה'"** כנגד נדבתם, שלאחר שלא קיבלו מהם, היו צריכים לתת מרכושם כדי שההקדש לא יפסיד.

המהרי"ל דיסקין מתריץ. שלמה המלך כתב בקהלת [ה' - ד'] "טוב אשר לא תדור משתידור ולא תשלם", שאדם יכול לנדור ולשכוח שנדר או שנאנס או שמאחר לשלם, ויכול להיות שאחרי שהקדיש דבר, ישהה את זה בביתו ואז יעבור על איסור מעילה. ובגמ' מסופר על הלל הזקן, שכאשר רצה להקדיש בהמה, הוא היה מביא אותה עד לפתח העזרה, ושם היה מקדיש אותה, ומיד היה מקריב, כדי לא להיכשל בכל מיני דברים שהזכרנו לעיל. כך גם נהגו בני ישראל כאן. **"כל איש ואשה אשר נדב ליבם אותם"**, שעלה על ליבם **"להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה"**. מיד ולא לתר "הביאו בני ישראל נדבה לה'", ואף הקדישו את נדבותיהם, כמו הלל הזקן, כאשר הגיעו אל רשות ההקדש סמוך למסירת התרומה.

"ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור" (ל"ה - ל')
 בספר "ליקוטי תורה" לאריז"ל שואל, מה טיבה של אותה ראייה? ומסביר, כשבני ישראל התבשרו שעוון העגל יכופר להם ע"י בניית המשכן, הם לא הבינו איך יתכן שע"י בניית המשכן יתכפר להם חטא העגל? אמר להם הקב"ה, התבוננו וראו, מי הוא זה שהופקד בראשם של בוני המשכן, בצלאל שהיה בן בנו של חור שנהרג כאשר לא הסכים לשתף פעולה במעשה העגל, והרי הכלל שאין קטיגור נעשה סניגור, ואם עדיין בצלאל הוא בונה המשכן, סימן הוא שעוון העגל כופר.

רבי אברהם ווינפילד זצ"ל בספרו **"לב אברהם"** מתריץ, רש"י כתב כאן 'חור בנה של מרים היה', והכוונה היא שייחסו אותו עד לחור - על שהיה בעל מסירות נפש בעצמו, וגם בנה של בעלת מסירות נפש, שמרים מסרה נפשה בשביל כלל ישראל, ובגינה לא המיתו את הילדים בגזירת פרעה, והבטיח לה הקב"ה בתי כהונה ובתי מלוכה. והנה אצל יוכבד נתקיים הדבר מיד - שנולדו לה שני בנים - משה מלך, ואהרן כהן. ודור המדבר ראו בעיניהם שנתקיימה ההבטחה אצלה.

אולם אצל מרים עדיין לא ראו כלום, והיה העולם תמה איה שכרה שהובטח לה!! אולם אחר ארבעה דורות שיצא ממנה בצלאל בן אורי בן חור שנמסר לו לעשות מעשה המשכן, או אז נתקיימה ההבטחה, שגם היה ממטה יהודה וגם עשה את מעשה המשכן. וזו כוונת הכתוב 'ראו קרא ה' - והוא מלשון הוכחה כי הא דכתיב [דברים ל"ב - ל"ט] 'ראו עתה כי אני הווא', שעתה יראו כולם שנתקיימה ההבטחה שהובטחה זקנתו של בצלאל. ומכאן שאף אם ההבטחה לא מתקיימת מיד, יש לחכות ולהמתין לישועת ה', והיא בוא תבוא, ודבר אחד מדבריו לא ישוב ריקם.

"ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור" (ל"ה - ל')

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה 'לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים', הלך משה והפך ואמר לו: 'עשה ארון וכלים ומשכן', אמר לו: 'משה רבינו, מנהגו של עולם, אדם בונה בית ואחר כך מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם? שמא כך אמר לך הקדוש ברוך הוא: עשה משכן ארון וכלים', אמר לו שמא בצל קל היית וידעת?!" [ברכות נ"ה].

שאל רבי אברהם יצחק ברזל זצ"ל מהי חכמתו הגדולה של בצלאל, הרי טענתו של בצלאל סברא פשוטה היא, כי כך הוא דרכו של עולם תחילה בונים את הבית, ורק לאחר מכן, כשיש היכן להכניס את הכלים, בונים אף אותם. האם למענה זו הגמרא צריכה לתאר אותה 'חכמתו של בצלאל'? ותיירץ, ישנם שני סוגי בתים: 'בית מגורים' ו'בית חרושת'. אך הבדל גדול יש ביניהם: 'בית מגורים' - הבית הוא העיקר והחשוב, ואילו הכלים שבתוכו, המיטות, הכיסאות והשולחנות - חשובים פחות. אם נציע לאדם לבחור בין ביתו לבין רהיטיו, בודאי שהוא יעדיף לשכב על הארץ תחת קורת גג לגופו, מאשר לישן על מיטה ולאכול סביב שולחן באמצע הרחוב, לא כן הדבר 'בית חרושת', שם כלי המפעל הם העיקר, בלעדיהם הרי לא יוכל לייצר דבר. הבית שבתוכו הם מאוכלסים, הוא טפל. גם אם הוא יחסר, נוכל להציל על הכלים בכיסוי פשוט, העיקר שהכלים יעבדו וינפיקו תוצרת.

בצלאל רצה שהמשכן יהיה כ'בית מגורים' שהבית יהיה עיקר וחשוב, כדי שהקב"ה ישיר שכינתו בתוכו, ולא כ'בית חרושת' בו הכלים חשובים והבית הוא טפל, ואינו משכן להשראת השכינה. זו היתה טענתו למשה רבינו, הלא אם נבנה קודם את הכלים - יהיה תפקידם חשוב ככל שיהיה, המנורה להדלקה, המזבח לקרבנות והשולחן ללחם הפנים - אזי המשכן שישכנו בו יהיה כ'בית חרושת' לקרבנות, להדלקה ושאר עבודות המשכן, ולא ישמש כ'בית מגורים' לשכינה הקדושה. זו היתה חכמתו הגדולה של בצלאל, שהוא השכיל להבין שהמשכן נועד להשראת השכינה בתוכו, והכלים שבתוכו - נועדו לעשיית מצוותיו ולקיום רצונו ית'. [הופיע בעלון 'דרשו']

"וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה" (ל"ה - ל"א)

טיבעה של מסירות נפש, אינה מצויה אצל הפילוסופים. ונאמנה עדותו של החסיד העיב"ץ, שמעיד בכתביו כי דווקא התמימים שבגלות ספרד לא נכנעו לשלטון האינקוויזיציה, ומסרו נפשם כדי שלא לבגוד ביהדותם. ודווקא חבורת הפילוסופים לא עמדו בניסיון, והשתמדו מפחד הייסורים. אומר ה"משך

חכמה" בני שבט יהודה הצטיינו במסירות נפשם, ללא חקירות והתחכמות יתרה. כך זה היה בים, כשנחשון בן עמינדב קפץ לים, וכך היה בעגל, כשחור מסר את נפשו. ולכן קיבלו שכרם מידה כנגד מידה, כיון שלא חקרו ולא התחכמו יותר מדי, זכה בצלאל שעליו נאמר "וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה".

"וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה" (ל"ה - ל"א)

"כל מי שנתעסק במלאכת המשכן, נתן בו הקב"ה חכמה בינה ודעת שנאמר "ויעשו כל חכמי לב", ולא בבני אדם, אלא אפילו בבהמה ובחיה". [שמו"ר מ"ח - ב].

צריך להבין מה שייך בינה ודעת בחיות ובהמות. [אמנם בפירוש "עין יוסף" שם כתב, "בהמה וחיה לאו דווקא".]

מתרץ ה"כתב סופר" על פי דברי חז"ל, שהנשים שטוו את העזים ניהנו בחכמה יתירה, שהיו טוות בעוד הצמר מחובר לגוף העזים. ובודאי שלמרות חכמתן יקשה עליהן הדבר מבחינה מעשית היות והעז מתנועע וזו מצד לצד כדרכו, ועוד שיש בדבר משום צער בעלי חיים, שהטויה על גוף העז גרמה לו צער ולכן נתן ה' תבונה ודעת בעיזים והיו עומדים במקומם ללא תנועה, ואף נתרצו לסבול את צער המלאכה.

ה"אמרי אמת" מתרץ, הגמ' בסנהדרין [ק"ה]: אומרת, שבתוכה נח באו החיות מעצמן. כך היה גם במשכן, שאותן בהמות שנצרכו למלאכת המשכן, באו מעצמן כמו התחש. וזה מה שכתוב במדרש, "כל מי שנתעסק", לא כתוב מי שנתעסק, אלא שנתעסק, לשון נפעל. פירושו, לא רק מי שעסק בפועל, אלא גם מי שנצרך למלאכת המשכן, זכה שנתן בו הקב"ה חכמה. אך לא רק הבהמות והחיות סייעו מעצמן למלאכת המשכן, כמבואר במדרש שיר השירים [א - ה], הכל מסייעין למשכן ואפילו רוחות, מלמד שהיתה האבן נושאת את עצמה וניתנה על גבי הדימוס. וכן דרשו חז"ל בגמרא יומא [ע"ה]. על הפסוק "והנשיאים הביאו", נשיאים - עננים ממש, ללמד שכל הבריאה כולה סייעה והשתתפה בעסק המשכן, ששקול כנגד מעשי בראשית. ולא זו בלבד, אלא נתעלתה כל הבריאה כולה ממדרגתה, הדומם קיבל כח תנועה, והחי קיבל חכמה ודעת.

בספר "טעמא דקרא" לרבי חיים קניבסקי זצ"ל, תירץ על פי דברי הירושלמי [יומא פ"ד - ה"ד] שלצורך זיקוק הזהב ששימש לבנין המקדש היו מחתכין את הזהב כזיתים וטחין אותו בבצק ומאכילין אותו לנעמיות [בנות יענה] והן היו מסננות אותו במעיהן והיה יוצא מהם הזהב מזוקק, וכן עשו בכלי הקודש שצריכים להיות מזהב טהור ומזוקק.

והנה, את כלי הקודש צריך לעשות לשמן ואם לאו פסולין כמ"ש הרמב"ם [פ"א מביה"ב ה"כ], וביאר ה"קרית ספר" שהוא משום שנאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", וכלי הקודש הוקשו למקדש. וכשהיו מאכילין הזהב לנעמיות היה חסר ב"לשמה" של ייצור הכלי, שהרי הנעמיות אינן בנות כוונה, ולכן נתן בהם ה' דעת ותבונה שידעו לכיון לשם המקדש וכליו.

"ולחשוב מחשבות לעשות" (ל"ה - ל"ב)

בספר "אוצרותיהם של צדיקים", מביא הרב פרלוב בשם ה"שארית מנחם", פעמים רבות תופסת את האדם רוח טהרה, ואז בא היצר ומנסה לדחות את

ההחלטות הטובות, כדי שהאדם לא יעשה את מה שצריך. והעצה לזה היא, כמו שאומר הרמב"ן, "אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ", כשבא על האדם התעוררות של אהבת ה', יתפס אותה מיד על איזה חפץ. אומר ה"שארית מנחם", זה מה שכתוב כאן, "ולחשוב מחשבות לעשות", שאם חושבים מחשבה טובה, צריכים לעשות מעשה, מצוה, כדי להכניס את המחשבה הטובה לתוך מסגרת וכלי קיבול.

מסופר על רבי יוסף חיים זונגפלד שהודרו ביום הפורים, מיד אחרי המגילה, להביא לרבו המהרי"ל דיסקין משלוח מנות, והיה זה בעת שאחרים רק הלכו אז להתפלל. נהנה מכך המהרי"ל והעיר לתלמידו "זריזין מקדימין". נענה ר' יוסף חיים מיד ואמר לו בחריפותו, "הרי הרב עשה אותי זריז", שהרי כשחליתי והייתי במצב קשה, הרב הוסיף לי את השם "יוסף", ויוסף חיים זה בגימטריה מאתיים עשרים וארבע, שווה כמנין זריז = מאתיים עשרים וארבע.

"ולחשוב מחשבות לעשות בזה ובכסף ובנחשת" (ל"ה - ל"ב)

"ובחרושת אבן למלאות ובחרשת עץ לעשות בכל מלאכת מחשבת" (ל"ה - ל"ג)

צריך להבין את שינוי הלשון בין הפסוקים. אצל זהב וכסף ונחושת, הקדים ואמר "לחשוב מחשבות" ואח"כ אמר "לעשות". אבל "ובחרושת אבן למלאות ובחרושת עץ", נזכרה מחשבה רק לגבי העשייה ולא לגבי הנתינה, ומה ההבדל? בספר "בית אב" מפרש על פי מה שכתב רבי חיים מוואלוויץ על הפסוק "ולחשוב מחשבת לעשות", שהיה בצלאל יודע פנימיות כוונת הנותן, ועל פי זה סידר והפנה כל נתינה ונתינה לפי דרגתה, זה לארון וזה למזבח, וזה לעמודי החצר. ועל פי זה הוא מסביר שינוי הלשונות שבפסוק. כי שונה דינם של הזהב הכסף והנחושת, מדינם של האבנים והעצים שהיו במלאכת המשכן. - הזהב והכסף היו משלהם, ואכן היה צורך לדעת לפני העשייה את כוונת הנותן, ועל פי זה לחשוב ולחשב לאן תופנה התרומה. אבל לגבי העצים והאבנים שלא ניתנו על ידם, שהאבנים ירדו מהשמיים, ועצי השיטים היו מנטיעת יעקב אבינו, לגביהם לא שייך כוונת מחשבת הנותן, ולכן לא נקבעה מעלת המחשבה אלא רק לגבי מלאכת המילוי והחרושת.

"ולהורות נתן בלב" (ל"ה - ל"ד)

שתי פעמים מצויה בתורה לפי המסורת המילה "ולהורות". כאן "ולהורות נתן בלב", ובספר ויקרא [י"א - י"א] "ולהורות את בני ישראל". כדי ללמד אותנו, שאם בירך אותך הקב"ה בחכמה ובדעת, אל תחזיק זאת לעצמך בבחינת "ותורתך בתוך מעי", אלא "ולהורות את בני ישראל", עליך להפיץ את תורתך לעם ולהביא לכלל ישראל תועלת.

רבי מאיר הלוי סאלאווייציק זצ"ל מבריסק בספרו "משנת רבינו מאיר הלוי" הביא בשם רבי חיים מוואלוויץ זצ"ל שפירש, דכפי המחשבה שהיתה לכל אחד בנתינת התרומה - כן נתנה בצלאל בתוך המשכן. דמי שלא נתנה במחשבה טובה כל כך, השתמשו בזה לשאר הכלים וכו', ומי שנתנו במחשבה זכה וטהורה, השתמשו בזה לארון וכו'. וזהו הפירוש "לחשוב מחשבות" - שהרי צריך לראות המחשבות של כל אחד שתרם.

ובאמת, במשכן יש כמה חלקים שקדושתן חלוקה, שהיו מקומות שקדושתן יותר ממקומות אחרים, וכפי כוונת הנותן - כך גם היה נקבע לאיזה מקום תשמש תרומתו. כמו"כ הוא גם בתרומה למוסדות התורה, מי שנותן במחשבה טהורה לגמרי - הקב"ה מסבב שכספו ילך לבחורים עצמם לומדי התורה. ומי שנותן במחשבה פחות טהורה - הקב"ה מסבב שתרומתו תלך לבנין הישיבה, השולחנות והסטנדרים. ומי שנותן במחשבה אף פחותה מכך - תרומתו הולכת למשולח האוסף את התרומות עבור הישיבה ועבור הסוס ועגלה שהובילו אותו ממקום למקום. על אף שאת כולם צריכים לצורך קיום מוסדות התורה - מכל מקום רק מי שנותן במחשבה טהורה וזכה לגמרי - יסבב הקב"ה שכספו ילך למקום הטהור ביותר והקרב לתורה.

והוסיף רבי מאיר הלוי זצ"ל על דבריו, שזה גם מוכח מהתרגום יונתן בן עוזיאל [שמות ל"א - ד] דכתב "לחשוב מחשבות" - למיחשב ברעיוניהו, ואם הוא קאי על בצלאל - היה לו לומר 'למחשב ברעיוניה'. ובהכרח דקאי על מחשבות האנשים שתרמו. וכן הוא מוכח מהמשך הפסוקים "לעשות בזה ובכסף ובנחושת ובחרושת אבן למלאות ובחרושת עץ לעשות בכל מלאכה" [שם - ד-ה], היינו דהוצרך "לחשוב מחשבות" בכדי לדעת היכן להשתמש ולהניח כל הדברים הללו.

"ולהורות נתן בלב" (ל"ה - ל"ד)

לכאורה יש להקשות מדוע כותבת התורה "ולהורות נתן בלב", אם בפסוקים הקודמים כתוב "וימלא אותו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת" א"כ ברור שהוא יכול להורות, מבאר ה"חתם סופר", ללמדך כי גם מי שיש לו חכמת לב, מ"מ עדיין אינו זוכה ללמד אחרים, עד שיתן הקב"ה בלב חכמה מיוחדת ללמד לאחרים. זה שאנו אומרים בברכת אהבה רבה "ותן בלבנו וכו' ללמוד וללמד", שכן "ללמוד" אינו "מלמד", ויש שזוכה ללמוד אך אינו זוכה ללמד.

רבי יוסף בנימין וואזנר אמר בשם סבו רבי שמואל הלוי וואזנר ש"העולם" אומר שבכדי לפסוק הלכה צריך לדעת גם את החלק החמישי בשו"ע, והוא, איך להתנהג עם אנשים, אבל במשך השנים למד גם את החלק השישי שבשו"ע והוא איך להתנהג עם כאלו שאינם אנשים...

"ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב" (ל"ו - א)

שואל ה"חתם סופר", הפסוק מתחיל "ועשה", לשון עבר, משמע שכל איש חכם לב כבר עשה את המלאכה, ואח"כ [פסוק ה'] כתוב "ויעשו כל חכמי לב בעושי המלאכה וכו' כל איש וכו'?" ומתרץ, הקב"ה באמת נתן בעושי המלאכה חכמה ותבונה, אך הם מעולם לא ניסו לעשות באותן מלאכות, כי במצרים עבדו בפרך בבניית ערים, אבל לא במעשה אומנות, ומעולם לא עשו עבודות בזהב ובכסף ובאריגת בדים. אבל ליבו אמר לו, אתה יודע לעשות, לפחות תנסה, וכל אחד ניסה לעשות על עץ קטן פיתוחי חותם, ועושי הזהב ניסו את ידם בצורפות, וכל אחד הביא למשה רבנו להראות לו את הדוגמא שעשה, וכשהוצא חן בעיני משה, מסר להם את כל הפרטים הדרושים למלאכתו. וא"כ, בפסוק א' "ועשה בצלאל ואהליאב וכל חכם לב" מדובר על הדוגמאות שעשו שהביאו למשה רבנו, ואח"כ כשראה שהם יודעים לעשות, ביקש מהם לעשות בגודל הרצוי, וזהו המוזכר בפסוק ח'.

"את כל התרומה אשר הביאו בני ישראל למלאכת עבודת הקודש לעשות אותה" (ל"ו - ג)

כתוב במשנה [שקלים ג - ג], שאותם מבני בית רבן גמליאל כשתרמו את מחצית השקל, היו באים לקראת שעת תרומת הלשכה, ובעת תרומת הלשכה היו מקדימים ודוחפים את שקליהם לפני התורם, והוא היה מכוון את קופת התרומה כדי ששקליהם יהיו בתוכה, וכך ידעו בבירור שבמעות שלהם ישתמשו לרכישת הקרבנות. שהרי רוב הכסף היה נשאר כ'מותר הלשכה' ולא שימש לקרבנות ציבור. ואף שלכל ישראל היה חלק בקרבנות, כי היו נקנים מקופת הציבור, מכל מקום מעלה יש בזה שזוכה האדם כי בממונו ממש נקנה קרבן לצורך גבוה.

לפי"ז מבאר ה"בני יששכר" בספרו "אגרא דכלה" את הפסוק, בתרומות המשכן היו כולם חפצים להביא את תרומתם למלאכת הקודש "לעשות אותה" דייקא. ולא שתהא נדבתו שיריים. ועל פי זה מבאר הכתוב להלן [פסוק ה], שאמרו עושי המלאכה לפני משה "מרבם העם להביא מדי העבודה למלאכה אשר ציוה ה' לעשות אותה". שמביאים יותר מכדי הצורך לגוף המלאכה, ונמצא יתר התרומה אשר יביאו הולכת רק למותר הלשכה. ואכן כך היה, ש"המלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר", יותר מכדי הצורך של "לעשות אותה". ועל כן העבירו קול במחנה לכל יביאו עוד לתרומת הקודש, שלא יהא לבם נוקפם על שלא נעשתה תרומתם חלק לגבוה. ובזה יתבאר גם הכתוב דלעיל [פסוק ב], "כל אשר נשאו ליבו לקרבה אל המלאכה לעשות אותה", הם אלו אשר באו 'לקרבה אל המלאכה' לדחוק ולתחוב את נדבתם לפני עושי המלאכה, כדי לוודא שהמעות שלהם ישתמשו 'לעשות אותה' ולא לשיירי הלשכה.

"והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר" (ל"ו - ג)

בפסוק זה ישנם כמה קושיות, א. מי הם ה"והם הביאו"? ב. לשם מה צריך עוד נדבה אחרי שהביאו את כל הנצרך למלאכת המשכן? ג. מה הם הביאו? ד. מהי ההדגשה בפסוק בבוקר בבוקר? מתרץ הגאון בעל "ברוך טעם", הדין הוא שפועל יוצא ואוכל מזמנו של בעה"ב, אבל עושי המשכן השיכמו בבוקר לעבודה כדי להשלים מה שיפסיקו בזמן האכילה. וא"כ, המילה "והם" זה ר"ת "והעושי מלאכה הביאו אליו בבוקר בבוקר", הם הביאו את הבוקר שלהם, כדי שלא לאכול על חשבון הבעה"ב. ביאור נוסף, הם הביאו בבוקר בבוקר, טבע האדם, כשהוא מביא תרומה הוא רוצה התייחסות, הוא רוצה את הכבוד. אבל הם, העוסקים במלאכת הקודש, תרמו את נדבותיהם למשכן בכל ליבם ונפשם, בלי כל נגיעה ופניה. סימן לדבר, בבוקר של בוקר, בהשכמה, שאיש אינו יודע ואיש אינו רואה, רק הקב"ה לבדו.

ובספר "אמרי שפר" מסביר, "והם", עושי המלאכה שעל פי רוב לא משתתפים במצוה, כי הם בעצם עובדים והעוסק במצוה פטור מהמצוה. אבל הם, מספרת התורה, הם העוסקים במצוה. "בבוקר בבוקר", לפני שהתחילו את עבודתם, כבר הביאו את נדבותיהם שלהם.

"ויאמרו אל משה לאמר מרבם העם להביא מדי העבודה למלאכה וכו'" (ל"ו - ה) בספר "מי השילוח" שואל, מה החידוש שהתורה חוזרת עליו מספר פעמים על נדבתם של בני ישראל, וכי מי לא ירצה ליזכות בבנין המשכן? ומתריך, באמת

אין האדם יודע ומכיר את עומק לבו אם הוא נדיב אמת. הבחינה לכך היא כאשר אדם נתבע לתת צדקה. בתחילה הוא נותן הרבה ובשמחה. לכל דבר חדש הוא נותן בעין יפה. אך כאשר הורגל במצוה, כאשר מבקשים ממנו שוב ושוב לאותה מטרה, לבסוף הוא קופץ את ידו. דבר זה מגלה לנו שאינו נדיב בשורשו. כי אם היה באמת נדיב לב לא היתה פוסקת ממנו הנדיבות.

במשכן, הקב"ה רצה שתהיה זו נדבה אמיתית של הנותנים, שהרי המשכן הינו עדי עד, הצדקה חייבת שתהיה אמיתית!

התנדבו ישראל פעם אחר פעם - "מרבם העם להביא" - אף שהתרגלו, נתנו כל פעם בשפע ובשמחה מחדש, על כן מפאר הכתוב את נדיבותם!

החידושי הרי"ם מתריך, כתוב בשיר השירים [ד - ב] "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב", פירוש - נדיבת הרצון צריכה מנעול ושמירה, שלא יתפשט הרצון והחשק לתחומים אחרים. וזה פירוש המשנה בשקלים [א - א] "משמיעין על השקלים ועל הכלאים", שלא יתערבו רצונות אחרים, כלאיים, ברצון הנדבה, שקלים. גם פירוש כלאיים, מלשון יכלא, בחינת המניעה שצריכה להיות במצוות הנדבה, וזה "העשיר לא ירבה", בעל נדיבות צריך היה לצמצם ברצון המקום.

"מרבם העם להביא מדי העבודה למלאכה אשר ציוה ה' לעשות אותה" (ל"ו - ה) יש להבין מה החידוש בנדבת ישראל למשכן, מי הוא זה שיחדל לתת את כל הון ביתו כאשר הקב"ה בעצמו מצווהו על כך?!

מתריך ה"חתם סופר", כשבני ישראל הביאו את נדבותיהם למלאכת המשכן, העומד מהצד יכל לחשוב, שכל מה שהביאו זה בגלל ציווי ה', וכל זה בגלל תשובת המשקל כדי לכפר על עשיית העגל. ומתי נדע שהם הביאו את הכסף רק לקיום המצוה ולא כדי לכפר על חטא העגל, כשהם הרבו והגדילו את תרומותיהם, יותר ממה שהוציאו על העגל, ואז הוכח שעושים זאת רק בגלל ציווי ה' - שהרי אם לתשובת המשקל על חטא העגל, די היה בהוצאת הכסף כמו שהוציאו לעגל.

"מרבם העם להביא וכו' ויכלא העם מהביא והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר" (ל"ו - ה - ו)

צריך להבין מהי אותה אריכות הלשון בפסוקים אלה? עוד יש להקשות שלכאורה ישנה סתירה בין המילה "דיים" שמשמעותה שיש מספיק כדי להקים את המשכן, לבין המילה "והותר", שמשמעותה שהיה יותר מכפי הצורך, מתריך ה"אור החיים", הקב"ה עשה נס, שגם מה שנשאר מיותר, נכנס גם במלאכת המשכן.

המהר"ם שיף בסוף מסכת חולין מתריך, ה"והותר מגלה על ה"דיים", פירושו, למשל, כשממלאים את גביע היין לעשות קידוש, רק כשנשפך, יודעים למפרע שהגביע התמלא. איך יודעים שהיה די, מפני שהיה והותר.

בספר "שיחות צדיקים" כותב רעיון נפלא. לא מספיק שהתרומות יהיו "דיים", שאם היו התרומות במשכן בדיוק כפי שהיה צריך, לא היתה השראת השכינה, כי כל אחד היה מתגאה והיה מתפאר ומתברך בליבו: אני השלמתי את הבנין, בלי תרומתי אי אפשר היה להקים את הבנין, ו"תועבת ה' כל גבה לב", ואין הקב"ה משרה שכינתו על גאווותנים, "אין אני והוא יכולים לדור בעולם" [סוטה ה.]. אבל כשהיה "והותר", יותר מכפי הצורך, ונשארו תרומות שלא השתמשו

בהן, כל אחד ליבו נשבר בקרבו, ואולי תרומתי נשארה בחוץ ואין לי חלק במשכן ה' דבר זה גרם ממילא להשראת שכינה, "אשכון את דכא ושפל רוח" [ישעיה נ"ז - ט']. יוצא, כי ה' והותר" השלים, ביצר וחזק את ה' דיים", על ידי ה' והותר", היה בדיוק מה שהיה צריך.

"ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש" (ל"ו - ו)

כידוע, אין אדם מתחייב בהוצאה, אלא כשעקר חפץ שהיה מונח על מקום הרחב לפחות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, ואף הניח אותו על מקום בעל שיעור כזה. כותב בספר "נחל אליהו" דבר זה נרמז בטעמי המקרא של פסוק זה. מונח רביעי, זרקא, ושוב מונח רביעי. לרמז, כי אין אדם חייב בהוצאה אשר זריקה מכללה, אלא א"כ היה החפץ מונח לפני העקירה ולאחר ההנחה על גבי מקום שיש בו ארבעה על ארבעה טפחים.

"ויכלא העם מהביא" (ל"ו - ו)

פעמיים נכתבה המילה "ויכלא". כאן, ובפרשת נח [ח - ב] "ויכלא הגשם מן השמיים". מסביר ה"בלי יקר", הגמ' בתענית [ח:]: אומרת, אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים. לפי זה אפשר לומר, שלעניין זה רמזה התורה בלשון "ויכלא העם מהביא". שכאשר העם אינם נותנים את הצדקה שהבטיחו, גורם הדבר ל"ויכלא הגשם מן השמיים".

"והמלאכה היתה דים וכי' והותר" (ל"ו - ז)

מקשים העולם, מדוע אצל המשכן שהיה צורך בהרבה, נאמר "והותר", שנשאר יותר מכפי הצורך. ואילו אצל העגל, שבוודאי לא היה צורך בהרבה זהב לעגל אחד, לא נזכר בשום מקום שנשאר מהזהב? והתשובה, במשכן היה משה רבנו ה"גבאי", ושום פרוטה לא הלכה לאיבוד, אבל אצל העגל, התעסקו מתקני העולם ועסקנים, ואצל כאלה, אין מקום ל"והותר".

"והמלאכה היתה דים וגו' והותר" (ל"ו - ז)

הקשה רבי שלמה זלמן זצ"ל אב"ד שאמלויא בספרו "אבן שלמה", לכאורה כל הפסוק מיותר, הרי כתוב קודם 'מרבים העם להביא מדי העבודה', ועבור זה הכריז משה רבינו 'איש איש אל יעשו עוד מלאכה וגו'', א"כ כבר ידענו שהיה די והותר? ותיקן, כידוע בהבאה זו תיקנו את חטא העגל. וזה שהעידה התורה הקד' דמלאכת ההבאה 'היתה דים לכל המלאכה', כלומר לתקן את החטא לגמרי, ועוד 'והותר' - שנעשו ונתעלו עוד יותר כי במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד.

"והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר" (ל"ו - ז)

כותב בספר "אמת ליעקב", בוא וראה כמה חביבות מצוות על ישראל, שהרי כל הבניה של המשכן וכל ההשקעה הגדולה שהשקיעו, היתה רק למספר חודשים, שהרי אם לא היה את חטא המרגלים, היו נכנסים לארץ מיד ובונים בנין אבנים של קבע, כיון שאותה שעה הם עדיין לא ידעו כי עתידים הם לחטוא בחטא המרגלים, וא"כ עבורם לא היה בנין המשכן רק לזמן מועט, וא"כ, כל היגיעה והטורח והעמל לא היו אלא לקיומה של מצוה ארעית "ועשו לי מקדש

ושכנתי בתוכם". מכאן לימוד כמה צריך להתייגע על קיומה של כל מצוה ומצוה, שהרי אנו לא יודעים מתן שכרן של מצוות, ואף שהמצוה היא ארעית, זמנה קצר, אין אנו משערין מתן שכרה, וחובה עלינו להתייגע בקיומה כאילו מדובר בבנין של קבע.

"ויעשו כל חכם לב" (ל"ו - ח)

שואל ה"אור החיים", מדוע הפסוק פותח בלשון רבים "ויעשו", ומסיים בלשון יחיד "חכם לב"? אלא, שהתורה באה לומר, שאע"פ שהיו רבים בין העושים, אע"פ כן היתה המלאכה נעשית כאילו עושה אחד. והפירוש בזה, גם כשיש בעלי מלאכה וכל אחד מומחה, עדיין לכל אחד יש את המיוחדות שלו, ואף פעם לא יכול להיות תיאום מושלם ואחיד כפי שיעשה אותה רק אדם אחד, כי כל אחד והבנתו הוא, וכשם שאין פרצופיהן שווים, כך אין דעותיהם שוות. לכן באה התורה להשמיענו, כי מלאכת המשכן היתה שלמה גם מבחינה זאת, שהקב"ה השווה אותם בהבנה ובטעם העשייה. ולפי"ז גם יובן מה שכתבה התורה בכל פרטי המעשים לשון יחיד, ופשוט שהכוונה לא היתה על בצלאל, כי הוא לא עשה הכל. והראיה לזה, מהארון [ל"ז - א] שכתוב "ויעש בצלאל את הארון", הרי שבכל מקום לאו דווקא בצלאל עשה. אלא, הכוונה היא אל עושי המלאכה, ואע"פ כן כתב לשון יחיד.

"ויעש קרסי נחושת המשיים לחבר את האהל וגו'" (ל"ו - י"ה)

לעיל אצל קרסי הזהב כתוב [פסוק י"ג] "ויעש חמשים קרסי זהב ויחבר וגו'", ולא נאמר שם 'לחבר' וגו'.

בטעם הדבר מבאר ה"משך חכמה", ידוע שבני ישראל היו דרים במדבר באוהלים, ומסתמא היו יריעותיהם מחוברות בקרסי נחושת ולא בקרסי זהב, שכן אין דרך העולם להשתמש לאוהלים שלהם בקרסי זהב, ולפיכך היה צורך לכוון בעשיית קרסי הנחושת שהם לצורך גבוה - "לחבר את האהל", אבל בעשיית קרסי הזהב לא היה צורך בכוונה זו, שכן הדעת נותנת שהם נעשים לצורך גבוה ולא לצורך הדיוט.

"שלושה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלושה גביעים משוקדים בקנה אחד כפתור ופרח" (ל"ז - ט)

יש לשאול מדוע בתחילת הפסוק אמר "בקנה האחד", כשהאות ב' מנוקדת בפתח, שהמובן הוא בקנה הידוע, ובסוף הפסוק אמר "בקנה אחד", כשהאות ב' מנוקדת בשו"א שהמובן הוא בקנה סתם שלא ידוע איזהו. ואילו בציווי [לעיל כ"ה - ל"ג] נאמר "שלושה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח ושלושה גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח", שבשניהם נכתב בקנה כשהאות ב' מנוקדת בפתח שהמובן הוא בקנה הידוע.

מתרץ רבי שאול מאמסטרדם זצ"ל, בעל "בנין אריאל" [עיי' תוצאות חיים [באסקוין]] על פי כלל שאמרו שבכל מקום שנאמר 'האחד' הכוונה לצד ימין. כמו שאמרו גבי גיד הנשה: 'הירך' [בראשית ל"ב - ל"ג] המיומנת שבירך [חולץ צ"א]. ובעת הציווי נתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראהו הקב"ה דמותה, שממנה ילמד כיצד לעשות מנורה של מטה [עיי' מנחות כ"ט. במ"ד ט"ו - י. רש"י במדבר ח - ד]. והרי כשאחד מראה לחבירו מנורה, שני הצדדים הם למעשה ימין. כי ימינו של המראה היא שמאלו של הרואה שממול, וכן להיפך. לכך בציווי כתב לשון

בשאר הכלים. כל הכהנים עבדו בבית במקדש אבל לא כולם היו באותה דרגה ביראת שמים, וכשהכהנים ניגשו ליטול ידיהם, היו כהנים שהיו פחותים מאחיהם בתורה וביראת שמים, אבל עדיין שם כהן עליו. וכדי שלא יעלה בדעתו שהוא והכהנים האחרים שעולים עליו אולי הם באותה דרגה, והראיה, ששניהם נוטלים מים מאותו כיוור, לכן שמו לו מראה שיוכל לראות את עצמו. רק אדם שמביט במראהו במראה, יודע את האמת, וכשמביט אל פניו לפעמים יצטרך להשפיל עיניו, רק על עצם המחשבה שחשב שהוא באותה דרגה כמו שאר הכהנים הצדיקים.

המגיד ממעזריץ' היה אומר, מכאן אנו למדים שצריך כל אדם לבחון את עצמו כאילו הוא מביט במראה, שכן קל לו לאדם להבחין בחסרונות חבריו, ואילו בחסרונות עצמו אינו מבחין כלל וכלל. לכן, יעשה את חבריו כ"מראה" לעצמו, וכאשר יבחין בחסרון אצל חבריו, ירהר בליבו מיד "שמה חסרון זה מצוי גם אצלי"? כך גם היה בבית המקדש, סיים המגיד, שכן חובה היה על הכהנים לקדש ידיהם ורגליהם לפני העבודה, ובכלל זה היה עליהם להיטהר מכל פגם רוחני שיש בהם. תפקידם של ה"מראות הצובאות" היה להזכיר לכהנים חשבון נפש זה.

"ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצובאות אשר צבאו פתח אוהל מועד" (ל"ח - ה)

בנות ישראל היו בידן מראות שראות בהן כשהיו מתקשטות ואף אותן לא עכבו מלהביא לגדבת המשכן. [רש"י]
כותב ה"אבן עזרא" בפירושו, כי משפט כל הנשים, להתייפות ולראות פניהם בכל בוקר במראות נחושת או זכוכית לתקן פארות ראשיהם, והם הנוכרים בספר ישעיהו, כי מנהג ישראל היה כמנהג ישמעאל עד היום. מוסיף **האבן עזרא**, שהיו בישראל נשים עובדות השם, שסרו מתאוות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, כי אין להם צורך עוד להתייפות, רק באות יום יום אל פתח אוהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצוות.

"ויעש את שמן המשחה קודש ואת קטורת הסמים טהור" (ל"ז - כ"ט)
יש לעמוד על הבדלי הלשון, למה שמן המשחה הוא קודש ואילו הקטורת הוא טהור.

ו"ל ע"פ הגמ' במעילה [י"ד]. שבנו את ביהמ"ק בחולין שלא יבוא לידי 'מעילה', ורק אח"כ הקדישו אותו. וא"כ, קטורת הסמים לא עשו קודש רק בטהרה זה מובן, כי אם היה עושה קודש היה חשש שימעלו בזה. אבל שמן המשחה היה חייב לעשותו קודש כי כתוב שיש איסור לעשות במתכונתו בחולין, ובזה באמת היה צריך זהירות מיוחדת, לכן נכתב בו "קודש" כדי שלא יעבור איסור. ובקטורת שרי לעשותה בחולין כדי למוכרה.

הידוע בשניהם, כי שני עברי המנורה הם למעשה ימין, ימיו של הקב"ה וימיו של משה. אבל לגבי העשיה, אינו מדבר על עושי המנורה, ולהם אין אלא ימין אחד שמולם. לכן נאמר "בְּקֶנֶה הָאֶחָד" גבי ימין זה, ולאחריו כתב "בְּקֶנֶה אֶחָד" בסתמא, שהוא של שמאל.

"ויעש בצלאל את הארון" (ל"ז - א)

למה רק בעשיית הארון כתוב "ויעש בצלאל" ולא ביתר הכלים? אומר ה"משך חכמה", כי שאר הכלים עשו גם אחרים בבית המקדש, וכן בבית שני ולעתיד. אבל ארון נעשה רק אחד, זה שעשה בצלאל, ומשנגנו לא עשו אחר, כי אין עושים לוחות אחרים, ולכן נאמר רק אצל הארון "ויעש בצלאל את הארון".
תירוצו נוסף כותב ה"משך חכמה", באמת התורה הקפידה שבצלאל יעשה את הארון, דבר שהתורה לא הקפידה בשאר הכלים - והיתה סיבה לזה, כי בקודש הקדשים היו שתי דמויות צורת אדם, ה"כרובים", שלכאורה במקום המקודש ביותר הם הניגוד הגמור ביותר. וחז"ל דרשו על הפסוק "לא תעשון אתי אלהי כסף" [כ"ג - י"ט] - כי אם שינו ועשו את הכרובים מכסף ולא מזהב כמצווה, הרי זה כאילו עשו אלהי כסף לעבודה זרה, שהרי כל נושא הכרובים הוא גזירת הכתוב שלכאורה נוגד את האיסור של עבודה זרה, אבל אם משנים כהוא-זה בפרטי מצוות ה"כרובים", יצאה עשייתם מכלל מצווה וחוזרים הם לכלל איסורם החמור של ע"ז. ואמנם מצאנו בגמ' [יומא כ"א.], כי כשנכנסו הגויים להיכל וראו את הכרובים מעורים זה בזה והוציאו לשוק ואמרו "ישראל הללו שברכתן ברכה וקללתן קללה יעסקו בדברים הללו"? והיה קשה להם לראות דבר אשר נדמה היה להם כעבודה זרה, ולא הבינו מהי ההבנה בגזירת הכתוב. ולכן כשבא הקב"ה לצוות על בניית הארון, חשש שאולי אחרי שחטאו בני"י בעגל, יש עדיין בליבם מחשבה של ע"ז, ואם יבוא סתם אדם לבנות ארון, ברגע שיעשה את הכפורת יכול חלילה להרהר בזמן הבנייה אחרי מחשבה זרה. כדי שלא יקרה מכשול כזה, בחר הקב"ה שבצלאל יעשה את הארון, שסבו חור נהרג על שמיחה בעושי העגל, וכמו שהגמ' אומרת במסכת סנהדרין [ז:] שמצד חינוכו וטבעו היה בצלאל רחוק מכל מחשבת פגול אחרי פסלים, ולא היה חשש שיכשל במחשבה זרה, לכן כתוב דווקא "ויעש בצלאל".

"ויעש בצלאל את הארון" (ל"ז - א)

אלא על שנתן נפשו עליו ביותר, לא קפח הקדוש ברוך הוא שכרו ופרסמו הכתוב על כל דבר ודבר. [שמו"ר ג' ה].
שואל ה"אמרי אמת", היכן מצאנו שמסר נפשו על הארון? ומתרץ, בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה משכן, בא לבצלאל, אמר לו וכו', והיה ויכוח בין בצלאל למשה, והקב"ה הודה לו. וא"כ יוצא, שבצלאל סיכן את עצמו להיות מורה הוראה בפני רבו, וזה הפירוש שמסר נפשו על עשיית הארון.

"ויעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראות הצובאות" (ל"ח - ה)

והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקדוש ברוך הוא קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. [רש"י]

שואל ה"בן איש חי", מדוע עשו מהמראות את הכיור, וכי אין כלי נחושת אחרים להשתמש במראות הצובאות? ומתרץ, יש משהו מיוחד בכיור שאין

לקבלת הגליון בדואר אלקטרוני יש לשלוח בקשה לכתובת
mideshenb@gmail.com